

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:16

Maatalouslomituksen
kehittämistyöryhmän muistio

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2001

TIIVISTELMÄ

Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen)

Maatalouslomituksen kehittämistyöryhmän muistio

Promemoria av arbetsgruppen för utveckling av avbyterservice för lantbrukare

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi,

puheenjohtaja, sihteeri

Maatalouslomituksen kehittämistyöryhmä

Puheenjohtaja: Riitta Kuusisto

Varapuheenjohtaja: Tauno Jouhtimäki

Sihteerit: Risto Syvälä

Maire Lumiaho

Tiivistelmä

Tilakokojen kasvu ja siitä seurannut työmäärän lisääntyminen ovat lisänneet karjatalouden harjoittajien sidonnaisuutta työhönsä. Työryhmän mielestä karjatalousyrittäjien työssä jaksamisen tukemiseksi on tarpeen lisätä heidän mahdollisuuksiaan irrottautua työstään.

Työryhmä ehdottaa sijaisavun saantiperusteita laajennettavaksi muun muassa siten, että sijaisapua voisi saada työkykyä yllä pitävään toimintaan osallistumista ja alle 3-vuotiaan lapsen hoitoa varten. Aikuiskoulutuksen perusteella annettavan sijaisavun enimmäiskestoja ehdotetaan pidennettäväksi.

Maksullisen lomittaja-avun käyttömahdollisuuksia ehdotetaan parannettavaksi siten, että palvelua voisivat antaa muutkin kuin paikallisyksikön palveluksessa olevat kuukausipalkkaiset lomittajat. Myös itse järjestetyn lomituksen käyttömahdollisuuksia ehdotetaan parannettavaksi. Tämä tapahtuisi korottamalla korvausta, joka maatalousyrittäjälle maksetaan siinä tapauksessa, että hän hankkii lomituspalvelut itsenäisenä ammatinharjoittajana toimivalta tai lomituspalveluja tarjoavan yrityksen palveluksessa olevalta lomittajalta.

Työryhmä ehdottaa, että ammattitaitoisten lomittajien saatavuutta edistettäisiin tukemalla lomittajien oppisopimuskoulutusta.

Työryhmän ehdotuksista johtuvat kustannusten lisäykset katettaisiin pääasiassa pitkittyneiden sijaisapujen rajoittamisesta saatavilla kustannussäästöillä.

Avainsanat: (asiasanat)

maatalousyrittäjät, MELA, maatalouslomittajat

Sarjan nimi ja numero

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2001:16

Kieli suomi

Hinta 62,- mk

Jakaja

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisumyynti, PL 536,

33101 Tampere, p. (03)260 8158 ja (03)260 8535
julkaisumyynti@stm.vn.fi

REFERAT

Publikation (även den finska titeln)

Promemoria av arbetsgruppen för utveckling av avbyterservicen för lantbrukare
(Maatalouslomituksen kehittämissuostyryhmän muistio)

Förtattare (uppgifter om organet: namn, ordförande, sekretarare)

Arbetsgruppen för utveckling av avbyterservicen för lantbrukare

Ordförande: Riitta Kuusisto

Viceordförande: Tauno Jouhtimäki

Sekreterarna: Risto Syväla

Maire Lumiaho

Referat

Gårdarna har blivit större och arbetsmängden har ökat för dem som sysslar med boskapsskötsel. Härav följer att dessa blivit allt mer bundna av sitt arbete. Arbetsgruppen anser att företagare i boskapsnäringen bör få hjälp med att orka med sitt arbete genom att de bereds större möjligheter att lösgöra sig från detsamma.

Arbetsgruppen föreslår att kriterierna för att få vikariehjälp breddas bl.a. sålunda att hjälp kunde undfås för att medge deltagande i verksamhet som upprätthåller arbetsförmågan och för skötsel av ett barn som är yngre än 3 år. Den maximala längden på vikariehjälp som beviljats för vuxenutbildning föreslås förlängas.

Möjligheterna att anlita avgiftsbelagd avbytarhjälp föreslås förbättras så att dessa tjänster kunde tillhandahållas även av andra än avbytare som är anställda vid den lokala enheten mot månadslön. Även möjligheterna att själv organisera avbytarjäms föreslås förbättras. Detta skulle åvägabringas genom att höja den ersättning som betalas ut åt lantbruksföretagaren i det fall att han/hon anlitar en avbytare som verkar som självständig yrkesutövare eller som är anställd vid ett företag som tillhandahåller avbytarjäms.

Arbetsgruppen föreslår att tillgången på yrkeskunniga avbytare främjas genom att stödja läroavtalsutbildning av avbytare.

De kostnadsökningar som arbetsgruppens förslag ger upphov till skulle huvudsakligen täckas med de inbesparingar som följer av inskränkningen av utdragna vikariehjäms.

Nyckelord

lantbruksföretagare, Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt, lantbruksavbytare

Seriens namn och nummer

Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2001:16

Pris 62,-

Språk Finska

Distribution

Social- och hälsovårdsministeriets publikationsförsäljning,
Tammerfors, tfn (03) 260 8158 och 260 8535
fax (03) 260 8150, e-mail: julkaisumyynti@stm.vn.fi

SUMMARY

Title of publication

Memorandum of the Working Group for the Development of Agricultural Relief Work

Authors

Working Group for the Development of Agricultural Relief Work

Riitta Kuusisto, Chairman

Tauno Jouhtimäki, Vice-Chairman

Risto Syväälä, Secretary

Maire Lumiaho, Secretary

Summary

The growth in the size of farms and the resulting increase in the work load has intensified the commitment of those engaging in animal husbandry to their work. The working group is of the opinion that the ability of such persons to cope should be enhanced by giving them greater opportunities to disengage from work.

The working group suggests that the principles for the provision of stand-in assistance should be extended to cover the farmer's participation in activities to maintain working capacity and also the care of children under the age of 3. It is proposed that the maximum duration of stand-in assistance given to enable the farmer to participate in adult education should be extended.

It is further proposed that the use made of paid substitute farm-workers should be facilitated by enabling relief workers other than those employed on a monthly salary by local units to provide the service. Moreover the scope of farmers to make provision for their own substitutes should be enlarged. This would be done by raising the compensation paid to agricultural entrepreneurs who acquire the services of a self-employed relief worker or one in the employ of a farm relief-services operator.

The working group proposes that the availability of substitute farm-workers should be promoted by supporting their opportunities for apprenticeship training.

The increase in costs due to the above proposals would be covered mainly by savings arising from restrictions on the prolonged use of stand-in assistance.

Key words

farmers, Farmer's Social Insurance Institution, substitute farm-workers

Title and number of series

Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2001:16

Price FIM 62.00

Language Finnish

Distributory/Orders

Ministry of Social Affairs and Health, Publications Sale,

P.O.Box 536, FIN-33101 Tampere, Finland,
tel. +358 3 260 8158 and +358 3 260 8535
e-mail: julkaisumyynti@stm.vn.fi

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 27.7.2000 työryhmän, jonka tavoitteena oli arvioida, miten nykyinen lomitusjärjestelmä vastaa muuttuneisiin vaatimuksiin ja miten sitä voitaisiin kehittää erityisesti työssä jaksamisen kannalta, kuten hallituksen hyväksymässä työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmassa edellytetään.

Työryhmän tehtävänä oli selvittää mahdollisuudet parantaa lomituspäijestelmän toimivuutta ja tehdä niiden perusteella ehdotukset lomituspäijestelujen kehittämiseksi neljän toimeksiannossa erikseen nimetyin osa-alueen osalta. Tämän lisäksi toimeksiannossa oli annettu työryhmälle mahdollisuus ottaa esille muita työskentelyn yhteydessä esiin nousevia keinoja lomituspäijestelujen kehittämiseksi sekä säädösten muuttamiseksi. Edellytyksenä oli kuitenkin, ettei ehdotusten toteuttaminen saanut lisätä lomitustoiminnasta valtiolle aiheutuvien kustannusten kokonaismäärää ja toisaalta se, että nykyiset lomitusedut tuli turvata hallitusohjelmaan sisältyvän tavoitteen mukaisesti.

Työryhmän tuli työnsä aikana kuulla lomituspäijestelujen käyttäjiä, paikallishallinnon edustajia, maatalouslomittajia, lomittajia edustavia keskusjärjestöjä ja Kunnallista työmarkkinalaitosta sekä tarpeen mukaan myös muita asiantuntijoita. Työryhmän tuli saada työnsä päätökseen 31.12.2000 mennessä. Työryhmän pyynnöstä sosiaali- ja terveysministeriö jatkoi työryhmän määrääaikaa, ensin 30.4.2001 ja viimeksi 31.5.2001 saakka.

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin vanhempi hallitussihteeri Riitta **Kuusisto** sosiaali- ja terveysministeriöstä ja varapuheenjohtajaksi apulaisjohtaja Tauno **Jouhtimäki** Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta. Jäseniksi nimettiin budjettineuvos Kati **Suihkonen** valtiovarainministeriöstä, johtaja Kaarina **Knuuti** Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä, maanviljelijä Henrika **Husberg** Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC:stä, puheenjohtaja Raimo **Kivineva** Maatalouslomittajat ry:stä ja johtava lomittaja Marjo **Mäkinen** Vehmaan kunnasta. Pysyviksi asiantuntijoiksi työryhmään nimettiin kunnanjohtaja Matti **Setälä** Tammelasta (Suomen Kuntaliitto) ja lomituspäijestelupäällikkö Martti **Siipola** Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta.

Työryhmä kutsui sihtereikseen jaostopäällikkö Maire **Lumiahon** Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry:stä ja lakimies Risto **Syvälän** Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta.

Työryhmä on työnsä aikana kuullut asiantuntijoina lomituspäijesteluyrittäjä Ulla **Lohman`ia** Liljendahlista, lomituspäijesteluyrittäjä Martin **Ylikännöä** Vampulasta, lomasihteerin Laila **Nukarista** Nivalasta, lomasihteerin Lea **Ojasta** Kauhajoelta ja toimeentuloturvapäällikkö Elise **Kivimäkeä** Kansaneläkelaitoksesta.

Niin ikään työryhmä on työnsä aikana kuullut Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen asettamaa lomituspäijestelun neuvottelukuntaa, jossa mm. lomittajia edustava keskusjärjestö samoin kuin Kunnallinen Työmarkkinalaitos ovat edustettuina. Lokakuussa 2000 työryhmä teki yhdessä neuvottelukunnan kanssa tutustumiskäynnin Mouhijärven paikallisyksikköön, missä saatiin selvitystä järjestelmän toimivuudesta sekä lomituspäijestelmän toimeenpanijoiden että käyttäjien näkökulmasta.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittavasti mietintönsä sosiaali- ja ter-

veysministeriölle.

Helsingissä 19 päivänä kesäkuuta 2001

Riitta Kuusisto

Tauno Jouhtimäki

Kati Suihkonen

Kaarina Knuuti

Henrika Husberg

Raimo Kivineva

Marjo Mäkinen

Matti Setälä

Martti Siipola

Maire Lumiaho

Risto Syvälä

SISÄLLYSLUETTELO

1. NYKYINEN MAATALOUSLOMITUSJÄRJESTELMÄ PÄÄPIIRTEITTÄIN	15
1.1. Lomituspalveluudet	15
1.2. Toimeenpanovastuu Melalla ja paikallisyksiköillä	15
1.3. Palvelut järjestää paikallisyksikkö tai maatalousyrittäjä itse	16
1.4. Kustannusten korvaaminen	16
2. TYÖRYHMÄN TOIMEKSIANTO.....	17
2.2. Tausta	17
2.3. Tavoitteet ja tehtävät.....	17
3. UUDISTUSEHDOTUSTEN TALOUDELLISET REUNAEHDOT	18
4. EHDOTUSTEN PÄÄLINJAUKSET	19
5. ENSISIJAISET TOIMENPITEET PALVELUJEN PARANTAMISEKSI	20
5.1. Sijaisapu työkykyä ylläpitävään toimintaan osallistumista varten	20
5.2. Sijaisapu alle 3-vuotiaan lapsen hoitoa varten	20
5.3. Sijaisapu aikuiskoulutusta varten.....	21
5.4. Sijaisapu tuottajajärjestöjen luottamuselinten kokouksiin osallistumista varten.....	22
5.5. Maksullisen lomittaja-avun suorittajien piirin laajentaminen	23
5.6. Maksullisen lomittaja-avun enimmäistuntimäärän korottaminen.....	24
5.7. Itse järjestetystä lomituksesta maksettavan korvauksen korottaminen.....	24
5.8. Ammattitaitoisten lomittajien saatavuuden edistäminen oppisopimuskoulutuksella	25
6. PALVELUJEN PARANTAMISTOIMENPITEIDEN RAHOITTAMINEN	26
6.1. Pitkittyneiden sijaisapujen rajoittaminen.....	26
6.2. Sijaisapumaksujen määräytyminen yksinomaan MYEL-työtulon mukaan.....	29
6.3. Yhteisvastuu sijaisapumaksuista.....	30
6.4. Kuntoutustukea saavien maatalousyrittäjien vuosilomaoikeuden poistaminen.....	30
7. VAIHTOEHTOJA TULEVIKSI ETUUKSIEN PARANTAMISTOIMENPITEIKSI.....	31
7.1. Maksullisesta lomittaja-avusta perittävän maksun alentaminen.....	31
7.2. Sunnuntairajoituksen lieventäminen	32
7.3. Vuosilomapäivien lisääminen.....	33
8. MUUT TYÖRYHMÄN KANNANOTOT	33
8.1. Lomittajien työn erityisluonteesta aiheutuvien haittojen lievittäminen.....	33
8.2. Kotieläinyksikkömääritelmien tarkistaminen.....	34
8.3. Lomitusrengastoiminnan edistäminen.....	34
8.5. Paikallishallinnon kehittäminen.....	35

LIITTEET

- LIITE 1** Lomituspalveluja käyttäneet toiminnoittain vuosina 1995 - 2000 ja arvio vuodelle 2001
Lomitettut päivät 1995 - 2000 ja arvio vuodelle 2001
- LIITE 2** Nettokustannukset vuosina 1974 - 1999 ja arvio 2000 - 2002, mmk
Paikallisyksikköjen hallintokustannusten valtionkorvaus ja korvaus keskimäärin paikallisyksikköä kohden vuosina 1997 - 2000
- LIITE 3** Vakinaiset kk-palkkaiset lomittajat 1993 - 2000
Lomittajien työpäivien jakautuminen kunnan järjestämissä lomituksissa
- LIITE 4** Kuntien / paikallisyksikköjen määrän kehitys 1978, 1995 ja 1997 - 2001
Kuntien / paikallisyksikköjen jakautuminen yrittäjien lukumäärän mukaan vuosina 1978, 1995, 1998 ja 1999 - 2000

1. NYKYINEN MAATALOUSLOMITUSJÄRJESTELMÄ PÄÄPIIRTEITTÄIN

1.1. Lomituspalveluetuudet

Oikeus vuosilomaan on päätoimisilla karjatalouden harjoittajilla. Karjatalouden tulee käsittää vähintään neljä kotieläinyksikköä, jotka määritellään asetuksessa. Vuosiloman määrä on 23 päivää vuodessa. Vuosilomaa varten annettavista lomituspalveluista ei peritä maksua palvelun saajalta.

Oikeus sijaisapuun on karjataloutta tai kasvinviljelyä harjoittavalla maatalousyrittäjällä, joka on tilapäisesti estynyt huolehtimasta yrityksen hoitoon kuuluvista välttämättömistä tehtävistään. Sijaisavun perusteita ovat sairauden tai tapaturman aiheuttama työkyvyttömyys, lääkärin määräämä tai lakiin perustuva kuntoutus, sairaan lapsen hoito ja kuntoutus, raskaus ja synnytys, isyysloma, ottolapsen hoitoon ottaminen, varusmiespalvelus ja siviilipalvelus, kertausharjoitukset, aikuiskoulutus, lihiomaisen kuolema ja hautajaiset sekä muu näihin rinnastettava tilapäinen syy. Sijaisavun enimmäiskestot on kunkin perusteen osalta määritelty laissa.

Palvelun saajalta peritään tuntimaksu, joka määräytyy hänen maatalousyrittäjien eläkelain mukaisen työtulonsa (MYEL-työtulo) mukaan. Sijaisapumaksun suuruus vuonna 2000 oli keskimäärin noin 115 markkaa päivältä. Maksu voidaan määrätä myös palvelun saajan sairausvakuutuspäivärahan perusteena olevan työtulon mukaan, jos se on vähintään 20 prosenttia pienempi kuin hänen MYEL-työtulonsa. Näin voidaan menetellä, kun sijaisapua on annettu saman syyn perusteella yli 90 tuntia.

Maksullista lomittaja-apua subventoituun hintaan voidaan antaa vain vuosilomaan oikeutetuille maatalousyrittäjille. Palvelun enimmäismäärä on 100 tuntia vuodessa. Siihen voidaan käyttää ainoastaan paikallisyksikön kuukausipalkkaisen lomittajan työpanosta ja vain silloin, kun lomittajan säännöllinen työaika ei täyty vuosilomatai sijaisapulomituksista.

Palvelusta perittävä tuntimaksu on suhteutettu kuukausipalkkaisen lomittajan peruspalkkaan. Maksun suuruus on nykyisin 47,62 markkaa tunnilta.

1.2. Toimeenpanovastuu Melalla ja paikallisyksiköillä

Vastuu lomituspalvelujen toimeenpanosta on kuulunut Maatalousyrittäjien eläkelaitokselle (Mela) vuoden 2000 alusta. Sitä ennen palvelujen järjestäminen oli kuntien lakisääteinen tehtävä. Melan tulee huolehtia lomituksen paikallishallinnon järjestämisestä joko omien paikallisyksikköjensä tai kuntien kanssa tekemiensä toimeksiantosopimusten avulla. Käytännössä kunnat vastaavat edelleen palvelujen järjestämisestä koko maan kattavasti. Melan omien paikallisyksikköjen perustaminen

ei ole ollut toistaiseksi tarpeen. Melan ja kuntien välisiä toimeksiantosopimuksia on tällä hetkellä voimassa 239. Useat paikallisyksikköinä toimivat kunnat huolehtivat lomitusten järjestämisestä oman alueensa lisäksi myös yhden tai useamman naapurikunnan alueella.

1.3. Palvelut järjestää paikallisyksikkö tai maatalousyrittäjä itse

Paikallisyksikön on järjestettävä lomituspalvelut toimialueellaan toimiville maatalousyrittäjille. Se voi järjestää palvelut käyttämällä palveluksessaan olevia maatalouslomittajia tai ostamalla palvelut julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Maatalousyrittäjällä on oikeus valita, käyttääkö hän paikallisyksikön järjestämiä palveluja vai järjestääkö hän lomituksensa itse, jolloin paikallisyksikkö korvaa hänelle siitä aiheutuneita kustannuksia. Jos yrittäjä haluaa järjestää lomituksensa itse, hänen on tehtävä siitä ennakkoilmoitus paikallisyksikölle. Samalla hän sitoutuu järjestämään itse sekä vuosiloma- että sijaisapulomituksensa. Sen sijaan maksullista lomittaja-apua hänen on mahdollista saada ainoastaan paikallisyksikön järjestämänä, koska siihen voidaan käyttää vain paikallisyksikön palveluksessa olevan lomittajan työpanosta.

Maatalousyrittäjä voi ostaa lomituspalvelut niitä tuottavalta yritykseltä tai itsenäiseltä ammatinharjoittajalta. Näissä tapauksissa korvausta maksetaan noin 81 markkaa tunnilta. Jos maatalousyrittäjä palkkaa lomittajan työsuhteeseen, korvaus on noin 56 markkaa tunnilta.

Itse lomituksensa järjestävät maatalousyrittäjät ovat vapaat kahdesta vuosilomaaikeuteen liittyvästä rajoituksesta, jotka sitovat paikallisyksikön järjestämien palvelujen käyttäjiä. Ensimmäinen on niin kutsuttu sunnuntairajoitus, jonka mukaan vuosilomaan saa sisältyä vain kolme sunnuntaita tai sellaista juhlapäivää, jolta lomittajalle maksetaan sunnuntaityökorvaus. Toinen rajoitus merkitsee, että samassa maatalousyrityksessä työskentelevien yrittäjien on pääsääntöisesti pidettävä 16 päivää vuosilomastaan samanaikaisesti, jos lomitusta voidaan hoitaa molempien yrittäjien osalta yhden lomittajan työpanoksella.

1.4. Kustannusten korvaaminen

Lomituspalvelujen järjestämisestä aiheutuvat tarpeelliset nettokustannukset korvataan paikallisyksiköille kokonaisuudessaan valtion talousarvioon varatusta arviomäärärahasta. Valtaosa määrärahasta käytetään maatalouslomittajien palkkauksesta ja muista eduista aiheutuviin kustannuksiin. Ne korvataan enintään sen suuruisina, kuin kulloinkin voimassa oleva työehtosopimus ja muut työnantajaa velvoittavat sopimukset edellyttävät.

Mela maksaa paikallisyksiköille kuukausittain ennakkoa lomituskustannuksiin. Ennakkojen riittävyys tarkistetaan vuosittain heinäkuun alusta. Kustannusten tarkka määrä ilmenee vasta seuraavan vuoden keväällä, kun paikallisyksiköt ovat tehneet

Melalle tilitykset varainhoitovuoden kustannuksista. Tilitysten perusteella Mela maksaa paikallisyksiköille loppueriä, jos ennakot eivät ole riittäneet kattamaan kustannuksia, tai perii liikaa maksetut ennakot takaisin paikallisyksiköiltä.

Paikallishallinnon järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin suoritetaan paikallisyksiköille laskennallisin perustein määräytyvä korvaus. Valtioneuvosto vahvistaa vuosittain kaikille paikallisyksiköille maksettavan korvauksen yhteismäärän. Kunkin paikallisyksikön osuus määräytyy sen toimialueella kahta vuotta aikaisemmin lomitettujen päivien määrän mukaan. Mela maksaa kullekin paikallisyksikölle sille kuuluvan korvauksen kuukausittaisina erinä.

Hallintoraha on tarkoitettu muun muassa lomitusasioita hoitamaan nimettävän vastuuhenkilön, johtavien lomittajien sekä tarvittavan toimistohenkilöstön palkkaus-kustannuksiin. Hallintorahan käytöstä paikallisyksiköt eivät tee tilityksiä Melalle.

2. TYÖRYHMÄN TOIMEKSIANTO

2.2. Tausta

Maatalouslomitusta on toteutettu lakisääteisenä palveluna vuodesta 1974. Nykyinen maatalousyrittäjien lomituspäalvelulaki (1231/1996) ja siihen liittyvä asetus (1333/1996) ovat olleet vähäisin muutoksin voimassa vuoden 1997 alusta.

Maatalouden rakennemuutos on jatkunut voimakkaana myös uuden lomituspäalvelulain voimaan tulon jälkeen. Osa maatalousyrittäjistä on luopunut karjatalouden harjoittamisesta, kun taas tuotantoa jatkaneilla tiloilla karjan määrät ovat kasvaneet. Tuotantomenetelmät ovat jatkuvasti kehittyneet ja tuotannon laatuvaatimukset ovat kasvaneet, mikä edellyttää sekä maatalousyrittäjien että lomittajien ammattitaidon jatkuvaa kehittämistä.

Maataloustyön henkisen ja fyysisen kuormittavuuden on koettu paljolti lisääntyneen maataloudessa tapahtuneiden muutosten seurauksena. Samalla myös lomitustarpeet ovat lisääntyneet ja monipuolistuneet. Lomituspäalvelujen järjestäminen on kuitenkin monin paikoin tuottanut vaikeuksia, sillä ammattitaitoisia lomittajia ei ole riittävästi saatavilla.

2.3. Tavoitteet ja tehtävät

Työryhmän tavoitteena oli arvioida, miten nykyinen lomituspäajärjestelmä vastaa muuttuneisiin vaatimuksiin ja miten sitä voitaisiin kehittää erityisesti työssä jaksamisen kannalta. Työryhmä asetettiin toteuttamaan osaltaan hallituksen hyväksymää työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmää.

Työryhmän tuli selvittää mahdollisuudet parantaa lomituspäajärjestelmän toimivuutta

- kehittämällä maksullista lomittaja-apua nykyistä joustavammaksi,
- kehittämällä tilojen muodostamien lomituspäarenkaiden toimintaedellytyksiä,
- kehittämällä itse järjestettyä lomitusta erityisesti lomituspäarytysten toimintaedel-

- lytyksiä edistämällä,
- edistämällä ammattitaitoisten maatalouslomittajien saatavuutta sekä
  - muilla mahdollisilla työryhmän työssä esiin nousevilla keinoilla.

Lomitustoiminnasta valtiolle aiheutuvien kustannusten kokonaismäärä ei kuitenkaan saa lisääntyä työryhmän ehdotusten toteuttamisen seurauksena. Työryhmän tuli myös ottaa huomioon hallitusohjelmaan sisältyvä tavoite, jonka mukaan nykyiset lomitusedut turvataan.

3. UUDISTUSEHDOTUSTEN TALOUDELLISET REUNAEHDOT

Toimeksiantoon sisältyvän taloudellisen reunaehdon mukaan työryhmän ehdotusten toteuttaminen ei saa lisätä lomitustoiminnasta valtiolle aiheutuvien kustannusten kokonaismäärää. Tämän johdosta työryhmän ehdotukset rakentuvat niin, että kustannuksia lisäävien toimenpiteiden vastapainoksi ehdotetaan kustannuksia alentavia toimenpiteitä. Lopputuloksena on kokonaisuus, joka merkitsee käytettävissä olevien voimavarojen osittaista uudelleen kohdentamista. Kustannusten alentamismahdollisuudet ovat tosin sangen rajalliset, sillä 1990-luvun jälkipuoliskolla toteutetuilla säästötoimilla lomituspalveluja koskevia säännöksiä tiukennettiin ja järjestelmästä pyrittiin karsimaan tarpeettomat kustannukset mahdollisimman tarkoin. Näin ollen taloudellinen liikkumavara järjestelmän kehittämiseksi on melko ahdas.

Työryhmä ei myöskään ole ottanut työssään huomioon niitä kustannustason lisäyksiä, jotka tapahtuvat tai ovat tapahtuneet työryhmän ehdotuksista riippumatta. Työryhmän asettamisajankohdan jälkeen tällaisia kustannusten lisäyksiä on aiheutunut lähinnä viimeisimmästä tulopoliittisesta kokonaisratkaisusta. Se antoi maatalouslomittajille mahdollisuuden huomattavasti yleistä linjaa korkeampiin palkan korotuksiin. Lisäksi maatalousyrittäjät saivat yhden päivän lisäyksen vuosilomaoikeuteensa vuoden 2001 alusta.

Työryhmällä ei ole ollut liioin valtuuksia esittää, että sen ehdotuksista johtuvat kustannusten lisäykset rahoitettaisiin maatalousyrittäjien määrän vähenemisestä aiheutuvalla kustannusten alenemisella.

Lomituspalvelujen järjestämisestä aiheutuvien kustannusten kehitystä on vuosittain ollut vaikea ennakoida yksiselitteisesti ja luotettavasti, sillä kustannuksiin vaikuttavat samanaikaisesti monet ennalta arvaamattomat tekijät. Lomituspalveluihin budjetoidut määrärahat ovatkin useina vuosina osoittautuneet huomattavasti alimitoituiksi. Vajausta on jouduttu paikkaamaan lisätalousarvioihin sisällytetyillä määrärahoilla. Järjestelmän uskottavuuden kannalta työryhmä pitää tärkeänä, että jatkossa lomitustoiminnan kustannukset saataisiin mahdollisimman hyvin pysymään budjetoitujen määrärahojen puitteissa.

4. EHDOTUSTEN PÄÄLINJAUKSET

Karjatalouden harjoittajat ovat sidoksissa työhönsä seitsemänä päivänä viikossa ympäri vuoden. Tilakokojen kasvu ja siitä seurannut työmäärän lisääntyminen ovat entisestään lisänneet myös päivittäisen sidonnaisuuden määrää. Työssä jaksamisongelmissa kärsivät erityisesti nuoret perheelliset yrittäjät, joiden on täytynyt toimeentulonsa turvaamiseksi kehittää ja laajentaa yritystoimintaansa sekä panostaa työn edellyttämän ammattitaidon ylläpitoon ja parantamiseen.

Työryhmän mielestä karjatalousyrittäjien mahdollisuuksia irrottautua työstään on tarpeen lisätä. Työryhmä ehdottaa, että ensi vaiheessa tämä toteutettaisiin lisäämällä sijaisavun saantiperusteita. Lisäksi ehdotetaan toimenpiteitä, joilla parannetaan karjatalousyrittäjien tosiasiallisia mahdollisuuksia käyttää maksullista lomittaja-apua. Myös itse järjestetyn lomituksen käyttömahdollisuuksia ehdotetaan parannettavaksi.

Työryhmä toteaa, että karjatalousyrittäjien työsidonnaisuuden helpottamiseksi ja työssä jaksamisen tukemiseksi olisi perusteltua asettaa pitemmän aikavälin tavoitteeksi edelleen lisätä karjatalouden harjoittajien mahdollisuuksia vapaapäivien pitämiseen.

Lomitusjärjestelmä ei voi toimia ilman ammattitaitoista lomittajatyövoimaa. Lomitusetuusien parantaminen ja entistä tarkoituksenmukaisempi kohdentaminen ovat omiaan luomaan uskoa järjestelmän toimivuuteen sekä maatalouslomittajan työhön tulevaisuuden ammattina. Sama vaikutus on kevään 2001 palkkaratkaisulla, joka mahdollistaa lomittajien tuntuvat palkankorotukset. Kuitenkin myös muita keinoja ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden edistämiseksi tarvitaan. Työryhmä ehdottaa ensi vaiheessa toimenpiteitä lomittajien oppisopimuskoulutuksen tukemiseksi.

Työryhmän ehdotuksista johtuvat kustannusten lisäykset katettaisiin pääasiassa pitkittyneiden sijaisapujen rajoittamisesta saatavilla kustannussäästöillä. Kun otetaan huomioon työryhmän ehdotukset sijaisavun saantimahdollisuuksien lisäämiseksi, sijaisapujärjestelmän kehitys tulisi jatkossa painottumaan nykyistä selvemmin ennaltaehkäisevän ja työssä jaksamista tukevan toiminnan edistämiseen.

Työryhmän tuli toimeksiantonsa mukaan selvittää myös mahdollisuuksia kehittää tilojen muodostamien lomitusrenkaiden toimintaedellytyksiä. Työryhmän mielestä lomitusrengastoimintaa voidaan parhaiten kehittää Melan suositusluontoisen ohjauksen avulla.

Toimeksiantonsa mukaan työryhmä saattoi tarkastella muitakin kuin toimeksiannossa erikseen mainittuja mahdollisuuksia, joilla lomitusjärjestelmän toimivuutta voitaisiin parantaa. Erityisesti paikallishallintoon liittyvät kysymykset nousivat esiin useissa työryhmälle osoitetuissa yhteydenotoissa. Osassa niistä ehdotettiin harkittavaksi Melan omien paikallisyksikköjen perustamista. Selvitettyään paikallishallintoon liittyviä kysymyksiä varsin perusteellisesti työryhmä on kuitenkin päättänyt siihen, että nykyinen järjestelmä toimii verrattain hyvin eikä sen muuttamiseen tässä vaiheessa ilmene tarvetta.

Työryhmän ehdotusten kustannusvaikutukset on pyritty arvioimaan mahdollisimman tarkoin vuoden 2000 kustannustasoa kuvaavien tietojen pohjalta. Joukko epävarmuustekijöitä liittyy kuitenkin sekä kustannuksia lisäävien että niitä alentavien ehdotusten vaikutusten ennakointiin. Sen varmistamiseksi, etteivät valtion korvattavat lomituskustannukset nouse työryhmän ehdotusten johdosta, ehdotetaan kustannuksia lisäävät palvelujärjestelmän parantamistoimenpiteet toteutettavaksi vaiheittain. Ensi vaiheen uudistukset (luku 5) pyrittäisiin mahdollisuuksien mukaan saamaan voimaan jo vuoden 2002 alusta. Vaihtoehtoisia ehdotuksia etuuksien tuleviksi parantamistoimenpiteiksi (luku 7) pyrittäisiin toteuttamaan esimerkiksi vuoden 2005 alusta sikäli kuin kustannuskehitys osoittaa, että työryhmän arviot ensi vaiheen muutosten yhteisvaikutuksista lomituskustannuksiin ovat pitäneet paikkansa. Mela tulee seuraamaan lomituspalvelujärjestelmän kehittämisestä aiheutuvien kustannusten kehitystä.

5. ENSISIJAISET TOIMENPITEET PALVELUJEN PARANTAMISEKSI

5.1. Sijaisapu työkykyä ylläpitävään toimintaan osallistumista varten

Työkykyä ylläpitävä ja työkyvyn menettämistä ennaltaehkäisevä toiminta on tärkeää myös karjalouden harjoittajille. Työterveyshuollolla on suuri merkitys työkykyä ylläpitävän toiminnan suunnittelussa, siitä tiedottamisessa sekä yrittäjien ohjaamisessa toiminnan piiriin riittävän varhaisessa vaiheessa. Sitovasta karjaloustyöstä ei kuitenkaan ole helppo irrottautua tällaiseen toimintaan osallistumista varten.

Työryhmä ehdottaa sijaisavun saantiperusteita tarkistettavaksi siten, että maatalousyrittäjällä on tarvittaessa oikeus sijaisapuun osallistuakseen työterveyshuollon suunnittelemaan työkykyä ylläpitävään toimintaan.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 2,0 milj.mk.

5.2. Sijaisapu alle 3-vuotiaan lapsen hoitoa varten

Maatalousyrittäjän sijaisapuperusteita säädettäessä on pyritty yhdenmukaisuuteen sen suhteen, millaisin perustein muut väestöryhmät voivat vapautua omasta työstään. Niinpä esimerkiksi maatalousyrittäjän oikeus saada sijaisapua äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakautena on yhdenmukainen sen kanssa, että työntekijällä on oikeus saada vastaavat ajanjaksot vapaaksi palkkatyöstä. Työntekijällä on lisäksi oikeus saada hoitovapaata lapsensa hoitamiseksi, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta.

Työryhmän mielestä myös karjalouden harjoittajalle tulisi suoda oikeus sijaisavun turvin ainakin jossakin määrin irrottautua työstään hoitaakseen alle 3-vuotiasta lastaan. Tämä olisi perusteltua erityisesti siksi, että karjalousoyrittäjien perheissä lasten päivähoiton järjestäminen kunnallisten päivähoitopalvelujen avulla tuottaa monesti suuria vaikeuksia. Vaikeudet johtuvat pitkistä etäisyyksistä sekä siitä, että karjanhoidossa kiireisimmät työrupeamat ajoittuvat aikaiseen aamuun ja myöhäiseen iltapäivään.

Sijaisavusta perittävä maksu voisi olla säännönmukaista maksua korkeampi, koska kotona hoidettavan alle 3-vuotiaan lapsen vanhemmalle maksetaan kotihoidon tukea.

Työryhmä ehdottaa sijaisavun saantiperusteita tarkistettavaksi siten, että vuosilomaan oikeutetulla karjatalouden harjoittajalla olisi oikeus saada sijaisapua alle kolme vuotiaan lapsen kotona hoitamista varten enintään 100 päivää vuodessa vanhempainrahakauden päätyttyä. Oikeus tällä perusteella myönnettävään sijaisapuun olisi lapsikohtainen ja siihen olisi oikeus vain, jos lasta hoidetaan kotona. Sijaisavusta perittäisiin normaali sijaisapumaksu 50 prosentilla korotettuna. Keskimääräinen sijaisapumaksu olisi siten noin 170 markkaa päivältä.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 8,6 milj. mk.

Kustannusten lisäys on arvioitu olettaen, että noin 10 prosenttia vuosittain raskauden ja synnytyksen perusteella sijaisapua saaneista maatalousyrittäjistä jatkaisi sijaisavun käyttöä vanhempainrahakauden jälkeen. Käyttäjiä olisi vuosittain noin 200.

5.3. Sijaisapu aikuiskoulutusta varten

Nykyisin maatalousyrittäjällä on oikeus saada sijaisapua aikuiskoulutukseen osallistumista varten enintään 15 päivää vuodessa. Sijaisapuun oikeuttavan aikuiskoulutuksen on katsottu voivan olla ammatillista tai yleissivistävää. Tällä perusteella on vuosittain annettu noin yksi prosenti kaikista sijaisapupäivistä (6 000 - 7 000 päivää vuodessa).

Maatalousyrittäjien ammattitaitoon kohdistuvat vaatimukset ovat kasvaneet teknisen kehityksen ja tuotannon laatuvaatimusten kasvun myötä. Myös Euroopan Unionin yhteisen maatalouspolitiikan toteuttamiseen osallistuminen asettaa maatalousyrittäjän ammattitaidolle uusia ja yhä kasvavia vaatimuksia. Nuoren viljelijän aloittamistuen ehtona on, että tilanpitoa jatkavalla yrittäjällä on riittävä koulutus ja ammattitaito. Niin ikään esimerkiksi ympäristötuen saamisen edellytyksenä on tiettyjen koulutusjaksojen suorittaminen.

Aikuiskoulutusta varten annettavan sijaisavun enimmäismäärä on joissakin tapauksissa osoittautunut liian alhaiseksi, kun otetaan huomioon maatalousyrittäjien uudet koulutustarpeet. Työryhmän mielestä nykyinen enimmäismäärä tulisi voida ylittää, jos maatalousyrittäjä osallistuu sellaiseen koulutukseen, jonka perusteella hänellä on oikeus maatalousyrittäjien opintorahaan tai aikuiskoulutustukeen. Pääsäännön mukaan enimmäismäärä olisi edelleen 15 päivää. Sen jälkeen sijaisapua annettaisiin enintään siihen asti kuin maatalousyrittäjien opintorahan tai aikuiskoulutustuen avulla tuettu koulutus kestää.

Kun sijaisapua annetaan aikuiskoulutusta varten yli 15 päivältä, palvelusta perittävän maksun tulisi olla säännönmukaista maksua korkeampi sijaisapuoikeuden laajentamisesta aiheutuvien kustannusten nousun hillitsemiseksi.

Työryhmä ehdottaa sijaisavun saantiperusteiden tarkistamista siten, että maatalousyrittäjällä olisi oikeus sijaisapuun aikuiskoulutukseen osallistumista varten myös 15 päivää ylittävältä ajalta, jos hänellä on oikeus maatalousyrittäjien opintorahaan tai aikuiskoulutustukeen. Sijaisapua annettaisiin enintään niin kauan kuin edellä tarkoitettulla tavalla tuettu koulutus kestää. Sijaisavusta perittäisiin normaali sijaisapumaksu 50 prosentilla korotettuna siltä osin kuin koulutus jatkuu 15 päivän jälkeen.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 1,5 milj. mk.

Kustannusten lisäys on arvioitu olettaen, että aikuiskoulutuksen käyttö sijaisapuperusteena lisääntyisi vuositasolla noin 3 500 päivällä. Laskelmassa on otettu huomioon korotettuna perittävän sijaisapumaksun vaikutus.

5.4. Sijaisapu tuottajajärjestöjen luottamuselinten kokouksiin osallistumista varten

Tuottajajärjestöjen valtakunnallisten ja kansainvälisten luottamuselinten toimintaa vinouttaa se, että karjatalousyrittäjillä ei ole työhön sidonnaisuutensa vuoksi mahdollisuutta osallistua toimintaan siinä määrin kuin heidän osuutensa tuottajaväestöstä edellyttäisi. Subventoitua maksullista lomittaja-apua ei välttämättä ole saatavissa tai sen määrä ei ole riittävä. Vuosilomapäivien käyttäminen luottamustoimien hoitoon ei vastaa loman tarkoitusta.

Työryhmän mielestä tarvetta sijaisavun saantiperusteiden laajentamiselle edellä mainituin perustein on olemassa, mutta palvelusta perittävän maksun tulisi olla huomattavasti keskimääräistä sijaisapumaksua korkeampi. Tämä olisi perusteltua, kun otetaan huomioon, että kokouksiin osallistumisesta maksetaan palkkio, jonka on tarkoitus ainakin osittain kattaa siihen osallistumisesta aiheutuvat kustannukset.

Työryhmä ehdottaa sijaisavun saantiperusteiden tarkistamista siten, että maatalousyrittäjällä olisi tarvittaessa oikeus sijaisapuun tuottajajärjestöjen valtakunnallisten ja kansainvälisten luottamuselinten kokouksiin osallistumista varten. Tällä perusteella annetusta sijaisavusta perittäisiin kaikilta saajilta saman suuruinen maksu, jonka määrä vastaa subventoidusta maksullisesta lomittaja-avusta perittävää maksua.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 0,8 milj. mk.

Kustannusten lisäys on arvioitu olettaen, että noin 200 maatalousyrittäjällä olisi tarvetta sijaisapuun tällä perusteella. Sijaisapupäivien määrä voisi olla enintään noin 3 000.

5.5. Maksullisen lomittaja-avun suorittajien piirin laajentaminen

Subventoituun maksulliseen lomittaja-apuun voidaan nykyisin käyttää vain paikallisyksikön palveluksessa olevan kuukausipalkkaisen lomittajan työpanosta. Rajoituksen tavoitteena oli tukea ammattitaitoisten lomittajien ydinjoukon säilymistä paikallisyksikköjen palveluksessa edistämällä heidän täysiaikaista työllistymistään.

Kilpailuvirasto on todennut, että nykyinen sääntely syrjii yksityisiä lomituspalveluyrityksiä ja vaikeuttaa yksityisten lomituspalvelujen myyntiä. Lisäksi se syrjii maatalousyrittäjiä alueellisesti, sillä subventoidun lomittaja-avun saanti riippuu siitä, onko paikallisyksiköllä vapaata kapasiteettia, ja se vaihtelee eri kunnissa.

Työryhmän mielestä maksullisen lomittaja-avun suorittajien piiriä tulisi laajentaa paitsi kilpailurajoitusten poistamiseksi niin myös palvelujen käyttömahdollisuuksien ja tasapuolisen saannin edistämiseksi.

Itse järjestetyssä lomituksessa maksullisen lomittaja-avun suorittajana voisi olla itsenäinen ammatinharjoittaja ja lomituspalveluja tarjoavan yrityksen palkkaama lomittaja. Sen sijaan maatalousyrittäjään työsuhteessa olevat henkilöt, jotka usein ovat hänen perheenjäseniään, on työryhmän mielestä syytä jättää laajennuksen ulkopuolelle.

Paikallisyksikön järjestämää maksullista lomittaja-apua voisivat antaa kuukausipalkkaisten lomittajien lisäksi sellaiset paikallisyksikön palveluksessa olevat tuntipalkkaiset lomittajat, jotka tekevät vakituisesti lomitustyötä. Laajennus ei sen sijaan koskisi niin kutsuttuja reservilomittajia, jotka toimivat tuntipalkkaisina lomittajina vain satunnaisesti. Paikallisyksikön järjestämää maksullista lomittaja-apua voitaisiin antaa myös ostopalveluna hankitun lomittajatyövoiman avulla.

Työryhmä ehdottaa maksullista lomittaja-apua koskevia säännöksiä tarkistettavaksi siten, että myös itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva sekä lomituspalveluja tarjoavan yrityksen palkkaama lomittaja voisi olla lomittajana maksullisessa lomittaja-avussa. Lisäksi lomittajana voisi toimia myös paikallisyksikön palveluksessa oleva vakituisesti lomitustyötä tekevä tuntipalkkainen lomittaja.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 4,4 milj. mk.

Kustannusten lisäys on arvioitu olettaen, että itse järjestetyn lomituksen piirissä on noin 400 sellaista yrittäjää, jotka käyttävät lomittajana itsenäistä ammatinharjoittajaa tai lomitussyrityksen palkkaamaa lomittajaa, ja että he käyttävät maksullista lomittaja-apua keskimäärin noin 40 tuntia vuodessa. Paikallisyksikköjen hankkimia ostopalvelulomittajia on noin 230 ja paikallisyksikköjen palveluksessa olevia tuntipalkkaisia lomittajia noin 440. Näiden arvioidaan työskentelevän maksullisen lomittaja-avun tehtävissä keskimäärin 77 tuntia vuodessa. Keskimäärin saman verran maksullisen lomittaja-avun tunteja on tilastojen mukaan kertynyt kuukausipalkkaisille lomittajille.

5.6. Maksullisen lomittaja-avun enimmäistuntimäärän korottaminen

Karjatalouden harjoittajalla on nykyisin mahdollisuus saada subventoitua maksullista lomittaja-apua enintään 100 tuntia kalenterivuodessa. Enimmäistuntimäärä vastaa lähes 15 kokonaista lomituspäivää laskettuna lomituspäivän keskimääräisen keston perusteella. Nykyisin maksullisen lomittaja-avun käyttäjiä on vuosittain noin 11 000. Palvelua on käytetty keskimäärin noin 37 tuntia vuodessa käyttäjää kohden. Kuitenkin osa maksullisen lomittaja-avun käyttäjistä haluaisi käyttää palvelua enemmänkin, jos sen saantia rajoittava tuntimäärä sen sallisi. Työryhmän mielestä enimmäismäärän korottaminen olisi perusteltua karjatalousyrittäjien työstä irrottautumismahdollisuuksien lisäämiseksi ja työssä jaksamisen edistämiseksi.

Työryhmä ehdottaa lomituspalvelulakia muutettavaksi niin, että subventoitua maksullista lomittaja-apua voitaisiin antaa nykyisen 100 tunnin sijasta enintään 120 tuntia kalenterivuodessa.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 1,2 milj. mk.

Kustannusten lisäys on arvioitu olettaen että noin 1000 karjatalouden harjoittajaa lisääisi maksullisen lomittaja-avun käyttöä 20 tunnilla vuodessa.

5.7. Itse järjestetystä lomituksesta maksettavan korvauksen korottaminen

Maatalousyrittäjällä on vuoden 1996 alusta ollut mahdollisuus valita, käyttääkö hän paikallisyksikön järjestämiä lomituspalveluja vai järjestääkö hän lomituksensa itse, jolloin paikallisyksikkö korvaa hänelle siitä aiheutuneita kustannuksia. Lomittaja voi olla työsuhteessa maatalousyrittäjään tai toimia itsenäisenä ammatinharjoittajana taikka lomituspalveluja tarjoavan yrityksen työntekijänä.

Itse järjestettyjen lomitusten piiriin kuuluu noin 6-7 prosenttia vuosilomaan oikeutetuista maatalousyrittäjistä. Määrä on alhaisempi kuin järjestelmää luotaessa enna-koitiin. Yhtenä esteenä itse järjestetyn lomituksen käytölle lienee ollut maksettavan korvauksen alhainen taso.

Itse järjestetystä lomituksesta maatalousyrittäjälle maksettava korvaus on nykyisin noin 81 markkaa tunnilta, jos lomituksen suorittaa itsenäisenä ammatinharjoittajana toimiva tai lomituspalveluja tarjoavan yrityksen palkkaama lomittaja. Jos lomittaja on työsuhteessa maatalousyrittäjään, korvaus on noin 56 markkaa tunnilta.

Korvauksen porrastuksella on pyritty suosimaan yritysmuotoisen palvelun käyttöä ja edistämään sen tarjontaa. Yritysmuotoisen palvelun käytöstä maksettavaa korvausta on kuitenkin alun perin pidetty liian alhaisena. Korvauksen tasoa määriteltäessä oletettiin, että maatalousyrittäjän ja palvelun tuottajan keskenään sopima korvaus olisi suurempi kuin se korvaus, jonka maatalousyrittäjä saa paikallisyksiköltä. Käytännössä korvaus on kuitenkin yleensä sovittu paikallisyksikön maksaman korvauksen suuruiseksi. Se on arvioitu yhdeksi syyksi yritysmuotoisten lomituspalvelujen tarjonnan vähäisyyteen.

Yritysmuotoisten lomituspalvelujen tuottaja voi myydä palveluja myös paikallisyksikölle. Palvelun tuottajalle maksettava korvaus vastaa tällöin niitä kustannuksia, jotka aiheutuvat paikallisyksikön palveluksessa olevan lomittajan palkkauksesta ja muita työsuhteeseen kuuluvista eduista. Ostopalveluna hankitusta lomituksesta maksettava korvaus on nykyisin keskimäärin 105 markkaa tunnilta.

Yritysmuotoisten lomituspalvelujen tarjonnan edistämiseksi olisi työryhmän mielestä perusteltua korottaa tällaisen palvelun käytöstä maatalousyrittäjälle maksettavan korvauksen tasoa niin, että se vastaisi paikallisyksikön ostopalveluna hankkimasta palvelusta maksettavaa korvausta. Yritysmuotoisten lomituspalvelujen tarjonnan lisääntyminen lieventäisi osaltaan myös niitä vaikeuksia, joita lomittajapula aiheuttaa paikallisyksikköjen mahdollisuuksiin järjestää palveluja.

Työryhmä ehdottaa, että itse järjestetyn lomituksen korvausta lomitusyrittäjän tai -yrityksen palvelujen käytöstä korotetaan 105 markkaan tunnilta, jolloin sen taso vastaisi korvausta, jonka paikallisyksikkö maksaa ostopalveluna hankkimastaan lomituksesta.

Arvioitu kustannusten lisäys vuositasolla olisi 2,2 milj. mk.

Kustannusten lisäys on arvioitu olettaen, että itse järjestetyn lomituksen piirissä on noin 400 sellaista maatalousyrittäjää, jotka käyttävät yritysmuotoisia lomituspalveluja. Vuosilomaan käytettyjen lomitustuntien keskimääräksi on arvioitu 150 tuntia maatalousyrittäjää kohden ja maksullisen lomittaja-avun määräksi vastaavasti 40 tuntia. Sijaisavun käyttöä ei ole otettu huomioon, sillä se on itse järjestettyjen lomitusten osalta erittäin vähäistä. Laskelmassa on otettu huomioon myös arvonlisäveron osuus.

Ehdotus on kustannusneutraali siltä osin kuin siitä seuraa, että paikallisyksikön palveluja käyttävät maatalousyrittäjät siirtyvät itse järjestetyn lomituksen piiriin. Tämä johtuu siitä, että paikallisyksikön palkkakustannuksissa säästyy itse järjestettyjen lomitusten korvausmenojen kasvua vastaava summa.

5.8. Ammattitaitoisten lomittajien saatavuuden edistäminen oppisopimuskoulutuksella

Nykyisin osa lomituspalveluista jää todennäköisesti saamatta lomittajapulan vuoksi. Vuonna 2000 paikallisyksikköjen palkkaamia lomittajia oli 5 635. Pelkästään ammatista pois jäävien lomittajien korvaamiseen tarvittaisiin vuosittain noin 200 - 300 uutta lomittajaa.

Oppisopimuskoulutus olisi varteenotettava keino uusien lomittajien saamiseksi alalle. Se motivoi opiskelijaa ja antaa hänelle todenmukaisen kuvan lomittajan ammatista. Uusien lomittajien koulutus oppisopimuksella edellyttäisi kuitenkin paikallisyksikköinä toimivilta kunnilta omaa taloudellista panostusta, koska työnantajalle maksettava koulutuskorvaus ei yksin riitä kattamaan oppisopimuskoulutuksesta aiheutuvia kustannuksia. Kunnat eivät ole olleet valmiita tällaiseen panostukseen, mikä on ymmärrettävää, koska lomitustoiminnasta aiheutuvien tarpeellisten kustan-

nusten on määrä tulla korvatuksi valtion varoista. Useissa työryhmälle osoitetuissa yhteydenotoissa on ehdotettu selvitettäväksi lomitusjärjestelmän mahdollisuuksia osallistua lomittajien kouluttamiseen oppisopimuksin.

Oppisopimuskoulutus kestää noin 1,5 – 2 vuotta. Työnantaja ja opiskelija tekevät määräaikaisen työsopimuksen, jonka perusteella työnantaja maksaa opiskelijalle työehtosopimuksen mukaisen palkan ja huolehtii siihen liittyvistä sivukuluista. Työkokemusta vailla olevalle opiskelijalle maksetaan palkkaa ensimmäisenä vuonna noin 4 800 markkaa kuukaudessa ja toisena vuonna vastaavasti noin 5 400 markkaa. Se oppilaitos, jossa opiskelija on kirjoilla, maksaa työnantajalle tapauskohtaisesti sovittavan koulutuskorvauksen, jonka suuruus on 100 - 1 500 markkaa kuukaudessa. Jos opiskelija on ollut työttömänä työnhakijana ennen koulutuksen alkamista, työnantaja voi saada kuudelta kuukaudelta työllistämistukea, jonka suuruuden työvoimatoimisto päättää.

Oppisopimuksen koulutusohjelma räätälöidään jokaiselle opiskelijalle henkilökohtaisesti. Käytännön opetuksen ja teoriajaksojen painotukset vaihtelevat muun muassa opiskelijan aikaisemman työkokemuksen mukaan. Käytännön opetuksen onnistuminen edellyttää, että opiskelija voi osallistua lomitustehtäviin yhdessä kokeneen lomittajan kanssa. Koulutuksen edetessä opiskelijan itsenäisyyden aste kasvaa ja hän pystyy myös itsenäisesti hoitamaan lomituksia, mikä vähentää koulutuksesta työnantajalle aiheutuvia kustannuksia.

Työryhmän mielestä lomittajien oppisopimuskoulutuksen tukemista valtion varoista voitaisiin kokeilla.

Työryhmä ehdottaa, että valtion talousarviossa lomituspalveluihin budjetoidusta määrärahasta osoitettaisiin miljoonan markan kokeiluluonteinen määräraha lomittajien oppisopimuskoulutuksen tukemista varten.

Kustannusten lisäys olisi vuositasolla 1,0 milj. mk.

6. PALVELUJEN PARANTAMISTOIMENPITEIDEN RAHOITTAMINEN

6.1. Pitkittyneiden sijaisapujen rajoittaminen

Sijaisapu on tarkoitettu tilanteisiin, joissa maatalousyrittäjä on tilapäisen syyn vuoksi estynyt huolehtimasta maatalousyrityksen hoitoon kuuluvista tehtävistään. Maatalousyrittäjällä on oikeus saada sijaisapua sairauden tai tapaturman vuoksi enintään seitsemän päivää ilman lääkärintodistusta ja sen jälkeen lääkärintodistuksen perusteella enintään siksi ajaksi kuin todistuksella osoitettu työkyvyttömyys kestää. Työkyvyttömyys on ollut ylivoimaisesti yleisin sijaisavun myöntämisperuste. Viime vuosina noin 60 prosenttia sijaisapupäivistä on perustunut työkyvyttömyyteen.

Viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla toteutettujen säästötoimien yhteydessä oikeus sijaisapuun työkyvyttömyyden perusteella rajoitettiin 365 päivään. Jotta rajoitus ei olisi johtanut yksittäistapauksessa kohtuuttomaan lopputulokseen, säädettiin, että

sijaisapua voidaan harkinnanvaraisesti antaa 365 päivän jälkeenkin, jos maatalousyrittäjä on sitä ennen pannut vireille työkyvyttömyyseläkettä koskevan hakemuksen.

Sijaisavun rajoittaminen 365 päivään ei ole toiminut kaikilta osin toivotulla tavalla. Sijaisavun antamista on saatettu jatkaa harkinnanvaraisesti sellaisessakin tapauksessa, jossa tilan toimintaedellytykset ovat olleet yksinomaan ja pysyväisluonteisesti sijaisavun varassa. Tämä on ymmärrettävää, sillä paikallisyksikköjen vastuuhenkilöillä ei ole lääketieteellisiä valmiuksia sen arvioimiseksi, onko sijaisavun harkinnanvarainen jatkaminen perusteltua. He ovat joutuneet perustamaan ratkaisunsa monesti hakijan esittämiin peräkkäisiin lääkärintodistuksiin, jotka ovat saattaneet olla hyvinkin yleisluontoisia. Vastuuhenkilöt ovat ehkä pitäneet parempana varmuuden vuoksi myöntää sijaisapua vaikkapa epävarmoin perustein kuin ottaa vastuun siitä, että sijaisapua todella tarvitseva henkilö jäisi ilman palvelua.

Toinen syy, jonka johdosta sijaisavun antaminen saattaa pitkittyä aiheettomasti, liittyy työeläkehakemuksesta tehdyn valituksen käsittelyyn. Jos sijaisavun saaja on pannut vireille työeläkettä koskevan hakemuksen ennen kuin sijaisapua on annettu työkyvyttömyyden perusteella 365 päivää, harkinnanvaraisena myönnetty sijaisapu saattaa jatkua kunnes päätös hakemuksen hylkäämisestä on tullut lainvoimaiseksi. Valituksen käsittely voi kestää jopa vuosia. Sijaisavun pitkittyessä tarpeelliset kuntoutustoimenpiteet ovat voineet lykkääntyä tai tilan tuotantoa koskevat välttämättömät muutokset viivästyä.

Tapauksia, joissa sijaisavun antaminen on pitkittynyt aiheettomasti, ei todennäköisesti ole paljon, mutta jokainen niistä sitoo lomittajatyövoimaa pitkäksi ajaksi ja aiheuttaa merkittäviä kustannuksia. Työryhmän mielestä työkyvyttömyyden perusteella myönnettävän sijaisavun tulisi kohdentua aikaisempaa tarkemmin tilapäisiin työkyvyttömyysjaksoihin. Samalla tulisi kuitenkin varmistaa, ettei pääse syntymään väliinputoamistilanteita, joissa maatalousyrittäjä jää sekä eläkejärjestelmien että sijaisavun ulkopuolelle. Melan kokonaisvastuuta maatalousyrittäjien sosiaaliturvan toteuttamisesta on tarpeen tehostaa.

Työryhmän mielestä työkyvyttömyyden perusteella annettavan sijaisavun kesto ja siitä aiheutuvia kustannuksia tulisi rajoittaa seuraavin keinoin:

- Sijaisavusta perittävä maksu tulisi sitoa 90 sijaisapupäivän jälkeen siihen, onko saajalla oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan tai siihen nähden ensisijaiseen etuuteen. (esimerkiksi maatalousyrittäjän tapaturmavakuutuksen päivärahaan tai liikennevakuutuksen ansionmenetykskorvaukseen). Kun päivärahaa on maksettu 60 päivää eli noin kolme kuukautta, Kela vaatii työkyvyttömyydestä yksityiskohtaisen lääkärinlausunnon eli B-lausunnon, jonka perusteella arvioidaan hakijan työkyky ja oikeus saada päivärahaa jatkossa. Sairausvakuutus-päivärahan saaminen on osoitus siitä, että työkyvyttömyyden jatkuminen on arvioitu hoitavan lääkärin lisäksi myös ulkopuolisen asiantuntijalääkärin toimesta.
- Sijaisavun enimmäiskesto tulisi rajata 300 päivään. Tällöin eläkehakemuksen myöhäinen jättäminen ei tarpeettomasti pitkittäisi annettavaa sijaisapua. Eläkehakemuksen jättäminen jatkaisi oikeutta sijaisapuun 300 enimmäispäivän jälkeenkin siihen saakka, kunnes eläkelaitos on ratkaissut eläkehakemuksen. Si-

jaisapua annettaisiin kuitenkin myös mahdollisen muutoksenhakuprosessin ajaksi, mutta siitä perittäisiin maksu täyden korvauksen periaatteella. Jos eläke tai kuntoutustuki valituksen johdosta myönnettäisiin ja yrittäjä olisi käyttänyt sijaisapua muutoksenhakuprosessin aikana, voitaisiin liikaa perityt sijaisapumaksut palauttaa.

- Perusteita, joilla kuntoutustuen saajalla on oikeus sijaisapuun, tulisi muuttaa. Kun sijaisapua annetaan kuntoutustukena myönnettävän määräaikaisen työkyvyttömyyseläkkeen perusteella, olisi perusteltua kiinnittää huomiota siihen, onko maatalousyrittäjän mahdollista kuntoutua niin, että hän pystyy jatkamaan maatalousyrittäjätyötään.

Työryhmä ehdottaa sijaisapua ja siitä perittäviä maksuja koskevia säännöksiä muutettavaksi seuraavasti:

Oikeus sijaisapuun 90 - 300 päivän ajalta

Kun sijaisapua annetaan lääkärintodistuksella osoitetun työkyvyttömyyden perusteella 90 - 300 päivää, normaali sijaisapumaksu perittäisiin siltä ajalta, kun maatalousyrittäjällä on oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen sairauspäivärahaan tai siihen nähden ensisijaiseen etuuteen. Jos tällaista oikeutta ei ole, sijaisapumaksu olisi subventoidusta maksullisesta lomittaja-avusta perittävän maksun suuruinen.

Arvioitu kustannussäästö olisi vuositasolla 10,6 milj. mk.

Kustannussäästöä arvioitaessa on oletettu, että sijaisavun saajien määrä pienenee vuositasolla noin 200:lla. Henkilöitä, jotka ovat saaneet sijaisapua työkyvyttömyyden perusteella 90 – 300 päivää, on arviolta noin 2 100. Muutoksen jälkeen heitä olisi noin 1 900.

Oikeus sijaisapuun yli 300 päivältä

Sijaisavun enimmäismäärä olisi nykyisen 365 päivän sijasta pääsääntöisesti 300 päivää. Sen jälkeen oikeus sijaisapuun jatkuisi vain, jos sijaisavun saaja on sitä ennen pannut vireille työkyvyttömyyseläkehakemuksen. Hakemusta ei kuitenkaan edellytettäisi, jos sijaisaputarpeen tiedetään päättyvän ennen kuin se on jatkunut 365 päivää.

Oikeus sijaisapuun jatkuisi kunnes hakija saa tiedon Melan päätöksestä. Tältä ajalta sijaisapumaksu määräytyisi samoin perustein kuin 90 – 300 päivän ajalta annetusta sijaisavusta. Jos saajalla tuolloin oli oikeus sairausvakuutuspäivärahaan tai siihen nähden ensisijaiseen etuuteen, maksuna olisi normaali sijaisapumaksu. Muussa tapauksessa maksu olisi subventoidusta lomittaja-avusta perittävän maksun suuruinen.

Jos täysi työkyvyttömyyseläke myönnetään toistaiseksi, oikeus sijaisapuun päättyisi. Eläkkeensaajalla olisi kuitenkin nykyiseen tapaan oikeus saada sijaisapua yritystoiminnasta luopumisen vaatimia järjeste-

lyjä varten enintään 60 päivää kuuden kuukauden aikana.

Jos eläke myönnetään kuntoutustukena, Mela ottaisi samassa yhteydessä kantaa siihen, onko sijaisavun jatkaminen perusteltua esimerkiksi sen vuoksi, ettei sijaisavun saajan työkyky ole vielä palautunut, mutta on todennäköistä, että hän myöhemmin pystyy palaamaan aikaisempaan maatalousyrittäjätööhönsä. Sijaisapua ei jatkettaisi, jos työkyvyn palautuminen tällä tavoin näyttää epätodennäköiseltä.

Jos eläkehakemus hylätään, Mela ottaisi tarvittaessa kantaa myös siihen, onko sijaisavun jatkaminen erityisestä syystä perusteltua eläkehakemuksen hylkäämisestä huolimatta.

*Jos hakija valittaa hylkäävästä eläkepäätyksestä, hänellä olisi oikeus sijaisapuun päätöksen lainvoimaiseksi tuloon asti. Sijaisapumaksu olisi maksullisesta lomittaja-avusta perittävän täyden korvauksen suuruinen. Jos valitus hyväksyttäisiin, maksu alennettaisiin sijaisavun saajan vaa-
timuksesta takautuvasti normaalin sijaisapumaksun suuruiseksi.*

Arvioitu kustannussäästö olisi vuositasolla 23,7 milj. mk.

Kustannussäästöä arvioitaessa on oletettu, että yli 300 päivää jatkuneen sijaisavun saajien määrä vähenisi noin 200:lla. Nykyisin heitä on noin 600 ja muutoksen jälkeen noin 400.

6.2. Sijaisapumaksujen määräytyminen yksinomaan MYEL-työtulon mukaan

Sijaisavusta peritään sen saajalta tuntimaksu, joka määrätään sijaisavun saajalla välittömästi ennen sijaisavun alkamista voimassa olleen MYEL-työtulon perusteella. Tuntimaksu on 6 markkaa lisättynä määrällä, joka saadaan, kun MYEL-työtulo jaetaan 5000:lla. Keskimääräinen sijaisapumaksu on nykyisin noin 115 markkaa tunnilta.

Sijaisapumaksua voidaan alentaa, jos sijaisavun saajalle on myönnetty sairausvakuutuspäiväraha, jonka perusteena oleva työtulo on vähintään 20 prosenttia pienempi kuin hänen MYEL-työtulonsa. Alennus on mahdollinen siltä osin kuin sijaisapua on annettu yli 90 tuntia.

Maksun alentamismahdollisuus on menettämässä merkitystään, kun MYEL-työtulo tulee maatalousyrittäjän sairausvakuutuspäivärahan perusteeksi 1.7.2001 alkavan ja 31.12.2003 päättyvän siirtymäajan kuluessa. Työryhmän mielestä sijaisapumaksuja koskevat sääntely olisi perusteltua saattaa ajan tasalle poistamalla maksun alentamista koskeva säännös.

Työryhmän mielestä samalla olisi perusteltua säätää maksu määräytymään kalenterivuoden alkaessa voimassa olleen MYEL-työtulon mukaan, jolloin sijaisavun saajan mahdollisuudet vaikuttaa maksun suuruuteen vähenisivät. Joissakin tilanteissa MYEL-työtuloa on pyritty alentamaan juuri ennen sijaisavun alkamista, jolloin sijaisavusta perittävä maksu on jäänyt vastaavasti pienemmäksi.

Työryhmä ehdottaa sijaisapumaksua koskevia säännöksiä muutettavaksi niin, että maksu määräytyy kaikissa tapauksissa sen MYEL-työtulon mukaan, joka sijaisavun saajalla oli voimassa kalenterivuoden alussa. Mahdollisuus alentaa maksua sairausvakuutuslain mukaan määräytyvän työtulon perusteella poistetaan.

Muutoksesta arvioidaan aiheutuvan vuositasolla säästöä 6 milj. mk, joka olisi ajan mittaan syntynyt ilman työryhmän ehdotustakin, joten tätä säästöä ei ole perusteltua ottaa huomioon työryhmän ehdotusten kokonaiskustannusvaikutuksia laskettaessa.

Kustannussäästö on arvioitu vertaamalla vuoden 2000 aikana sijaisapua käyttäneiden yrittäjien maksamia sijaisapumaksuja samojen henkilöiden vuoden 2000 MYEL-työtulon pohjalta määriteltyihin sijaisapumaksuihin.

6.3. Yhteisvastuu sijaisapumaksuista

Sijaisavun saajana voi olla tilan toinen yrittäjä tai yrittäjän MYEL-vakuutettu perheenjäsen. Saatua palvelua hyödyttää koko tilan toimintaa ja taloutta. Kuitenkin sijaisavusta määrätty maksu voidaan nykyisin periä vain sijaisavun saajalta itseltään. Jos hänen henkilökohtaiset tulonsa ja varansa ovat vähäiset, maksamatta jääneitä sijaisapumaksuja ei voida periä ulosottoteitse. Tällaisessa tilanteessa olisi kohtuullista, että yrittäjä vastaisi perheenjäsenensä sijaisapumaksujen suorittamisesta. Samoin olisi perusteltua, että saman tilan yrittäjät olisivat vastuussa toistensa sijaisapumaksujen suorittamisesta.

Työryhmä ehdottaa sijaisapumaksuja koskevia säännöksiä muutettavaksi niin, että maatalousyrittäjä vastaa toissijaisesti myös niistä sijaisapumaksuista, jotka samalta tilalta sijaisapua saanut toinen yrittäjä tai perheyhtymän jäsen on jättänyt maksamatta.

Arvioitu kustannussäästö olisi vuositasolla 0,3 milj. mk.

Kustannussäästöä koskeva arvio perustuu siihen, että sijaisapumaksuja jää vuosittain perimättä noin 0,3 milj. mk.

6.4. Kuntoutustukea saavien maatalousyrittäjien vuosilomaoikeuden poistaminen

Jotta maatalousyrittäjä olisi oikeutettu lomituspalveluihin, hänellä tulee pääsääntöisesti olla voimassa niin kutsuttu pakollinen MYEL-vakuutus. Oikeus lomituspalveluihin on myös MYEL:n mukaista osaeläkettä tai kuntoutustukea saavilla. Kuntoutustuki on työkyvyttömyyseläke, joka myönnetään siinä tapauksessa, että hakijan työkyvyttömyyden arvioidaan olevan tilapäistä ja hänen työkykynsä oletetaan palautuvan kuntoutustukijakson aikana. Kuntoutustuen aikana sen saajat käyttävät mieluummin maksutonta vuosilomaa kuin maksullista sijaisapua. Työryhmän mie-

lestä maatalousyrittäjällä ei ole sosiaalista tarvetta vuosilomaan silloin, kun hän on sijaisapuun oikeutettuna vapautunut karjanhoito- ja muista tilan välttämättömistä tehtävistä.

Työryhmä ehdottaa vuosiloman saantiedellytyksiä tarkistettavaksi niin, ettei täyden työkyvyttömyyseläkkeen suuruista kuntoutustukea saavalla maatalousyrittäjällä ole oikeutta vuosilomaan siltä ajalta, jona hän on oikeutettu sijaisapuun.

Arvioitu kustannussäästö olisi vuositasolla 0,4 milj. mk.

Kustannussäästöä arvioitaessa on oletettu, että vuositasolla noin 3 500 vuosilomapäivää muuttuisi sijaisapupäiviksi. Jos keskimääräinen sijaisapumaksu on noin 115 markkaa päivältä, sijaisapumaksujen määrä lisääntyisi noin 0,4 milj. markalla.

7. VAIHTOEHTOJA TULEVIKSI ETUUKSIEN PARANTAMISTOIMENPITEIKSI

7.1. Maksullisesta lomittaja-avusta perittävän maksun alentaminen

Maksullisesta lomittaja-avusta perittävä maksu on nykyisin 47,62 markkaa tunnilta. Monille maatalousyrittäjille hinta ja siitä johtuva kynnyksikäyttö maksullista lomittaja-apua ovat liian korkeita.

Yhtenä vaihtoehtona maksullisen lomittaja-avun käyttömahdollisuuksien parantamiseksi olisi maksun alentaminen ainakin ensimmäisiltä tunneilta.

Maksun alentaminen voitaisiin toteuttaa myös siten, että alennettu maksu perittäisiin sellaisilta lomitustunneilta, joiden avulla saadaan lomittajan muutoin vajaan työpäivä täyttymään. Kokonaisina työpäivinä annettu palvelusta perittäisiin korkeampi maksu. Tällainen maksun määrätymisperuste edistäisi lomittajien täysiaikaista työllistämistä. Samalla se kuitenkin suosisi pieniä tiloja, sillä suurilla tiloilla lomittajat työllistyvät täysiaikaisesti muutoinkin.

Maksu olisi mahdollista porrastaa myös siten, että se perittäisiin korkeampana viikonloppuisin ja varsinkin pyhäpäivinä annettu maksullisesta lomittaja-avusta. Tällä tavoin porrastettuna maksu suhteutuisi nykyistä paremmin palvelun tuottamisesta aiheutuviin kustannuksiin.

Karjatalousyrittäjien työstä irrottautumismahdollisuuksien parantamiseksi työryhmä ehdottaa vastaisuudessa harkittavaksi, että maksullisesta lomittaja-avusta perittävän maksun määrätymisperusteita tarkistetaan seuraavien vaihtoehtojen pohjalta sikäli kuin lomitustoiminnan kustannuskehitys lähivuosina mahdollistaa uudistusten toteuttamisen:

- 1) Ensimmäisiltä 30 tunnilta perittävää maksua alennettaisiin noin 30 markkaan tunnilta. Maksu 30 tuntia ylittävältä ajalta säilyisi nykyi-*

sellä tasolla.

- 2) *Maksu perittäisiin alennettuna sellaisilta lomitusunneilta, joiden avulla lomittajan työpäivä saadaan täysiaikaiseksi. Kokonaisina päivinä annettavasta palvelusta perittäisiin nykyisen suuruinen maksu.*
- 3) *Maksu perittäisiin alennettuna arkipäivinä annetusta palvelusta. Sunnuntai- ja juhlapäiviltä perittäisiin nykyisen suuruinen tai sitä korkeampi maksu.*

7.2. Sunnuntairajoituksen lieventäminen

Paikallisyksikön järjestämiä palveluja käyttävien maatalousyrittäjien vuosilomaan saa nykyisin sisältyä ainoastaan kolme sunnuntaita tai sellaista juhlapäivää, jolta lomittajalle maksetaan sunnuntaityökorvaus. Rajoitus on ollut voimassa vuodesta 1996 ja sen tarkoitus on osaltaan vähentää kustannuksia, jotka johtuvat siitä, että sunnuntaina ja eräinä juhlapäivinä tehdystä työstä maksetaan lomittajalle kaksinkertainen palkka.

Rajoitus ehkäisee tehokkaasti kustannusten nousua ja kohtelee kaikkia vuosilomaan oikeutettuja tasapuolisesti. Nykyistä sunnuntai- ja juhlapäiville sijoittuvien lomapäivien määrää on kuitenkin pidetty vähäisenä, kun otetaan huomioon, että karjatalouden harjoittaja on sidoksissa työhönsä kaikkina viikonpäivinä ympäri vuoden. Rajoitus on koettu ongelmalliseksi erityisesti kouluikäisten lasten perheissä, joissa yhteisen vapaa-ajan tarve määräytyy koululaisten loma-aikojen mukaan. Eri yhteyksissä onkin tuotu esille mahdollisuuksia joustavoittaa lomien järjestämistä esimerkiksi niin, että pyhäpäiviä voisi vaihtaa arkipäiviksi ja päinvastoin.

Työryhmässä nousi kuitenkin painokkaammin esiin mahdollisuus luopua sunnuntairajoituksesta kokonaan. Työryhmän mielestä tavoiteltavaa olisi, että kunkin bmaan oikeutetun yksilölliset tarpeet voitaisiin ottaa mahdollisimman pitkälti huomioon vuosilomalomituksia ajoitettaessa. Vuosiloman tulisi kuitenkin edelleen pääosin ajoittua arkipäiville, mutta tarpeen mukaan siihen sisältyvien sunnuntai- ja juhlapäivien määrä voisi olla nykyistä suurempikin. Viime kädessä paikallisyksikön vastuuhenkilö vastaisi siitä, että vuosilomapäivät jakautuisivat oikeudenmukaisesti lomaan oikeutettujen kesken. Koska vuosilomaan sisältyvien sunnuntai- ja juhlapäivien enimmäismäärä on nykyisin varsin alhainen, rajoituksen poistaminen tai sen lieventäminen aiheuttaisi väistämättä kustannusten nousua.

Työryhmän mielestä sunnuntairajoituksen lieventämistä tai sen poistamista olisi perusteltua vastaisuudessa harkita sikäli kuin lomitustoiminnan kustannuskehitys lähivuosina mahdollistaa uudistuksen toteuttamisen.

7.3. Vuosilomapäivien lisääminen

Karjatalouden harjoittajalla on nykyisin oikeus saada vuosilomaa 23 päivää kalenterivuodessa. Päivien määrää lisättiin vuoden 2001 alusta yhdellä. Muutos liittyi maatalouden kustannusten nousun osittaiseksi kompensoimiseksi tehtyyn valtioneuvoston periaatepäätökseen.

Vuosiloman lisääntymisestä huolimatta karjatalouden harjoittajien vapaa-ajan saantimahdollisuudet ovat edelleen verrattain suppeat, kun otetaan huomioon, että heidän työviikkonsa on seitsenpäiväinen. Vuosilomapäivien lisääminen edelleen voisi olla työryhmän mielestä yhtenä vaihtoehtoisena toimenpiteenä karjatalouden harjoittajien työssä jaksamisen edistämiseksi ja lisääntyneen vapaa-ajan tarpeen tyydyttämiseksi.

Työryhmän mielestä vastaisuudessa voitaisiin harkita karjatalousyrittäjien vuosiloman lisäämistä sikäli kuin lomitustoiminnan kustannuskehitys lähivuosina mahdollistaa lisäyksen toteuttamisen.

8. MUUT TYÖRYHMÄN KANNANOTOT

8.1. Lomittajien työn erityisluonteesta aiheutuvien haittojen lievittäminen

Lomittajan työpäivä jakautuu useimmiten kahteen työrupeamaan, aamu- ja iltaskareisiin. Niiden väliin jäävä aika on lomittajan vapaa-aikaa, josta hänelle ei makseta palkkaa. Tällaisen vapaa-ajan käyttömahdollisuudet ovat sangen rajalliset erityisesti silloin, kun lomitettava tila on pitkän ajomatkan päässä. Tosiasiassa lomittajan sidonnaisuus työhön kestää silloin varhaisaamusta pitkälle iltaan.

Paikallisyksikön tulee järjestää tavanomaisen lomituksen lisäksi tarpeen mukaan valvontakäyntejä yrityksen karjanhoidon turvaamiseksi, kun tilan molemmat yrittäjät ovat vuosilomalla samanaikaisesti tai kun tilalla on vain yksi yrittäjä, joka on vuosilomalla.

Valvontakäynnit ajoittuvat useimmiten iltaan. Nykyisin lomittajan työajaksi katsotaan vain tilalla kulunut aika, mutta ei matkoihin käytettyä aikaa, vaikka se on yleensä huomattavasti tilalla kulunutta aikaa pitempi. Työryhmässä nähtiin perustelluksi ja kohtuulliseksi korjata tämä lomittajan työn erityisluonteeseen liittyvä epäkohta.

Työryhmän mielestä tulisi erikseen selvittää, voitaisiinko pitkien työmatkojen ja työpäivän kaksijakoisuuden yhteisvaikutuksesta lomittajille aiheutuvia haittoja lievittää esimerkiksi maksamalla ateriakorvausta, ja millaisin toimenpitein tämä olisi mahdollista toteuttaa.

Työryhmän mielestä tulisi myös erikseen selvittää, millä tavoin olisi mahdollista toteuttaa se, että valvontakäynteihin liittyviin matkoihin kuluva aika määritellään lomittajan työajaksi, jolloin siitä maksettava palkka olisi valtion korvaukseen oikeuttava lomituskustannus.

8.2. Kotieläinyksikkömääritelmien tarkistaminen

Vuosiloman saamisen edellytyksenä on, että karjatalous käsittää vuosiloman pitämisaikana vähintään neljä kotieläinyksikköä. Kotieläinyksiköt on määritelty yksityiskohtaisesti eläinlajeittain lomituspalveluasetuksessa. Kotieläinyksikköluettelo on laadittu alunperin 1970-luvun loppupuolella ja sitä on sittemmin muutettu vuoden 1989 alusta. Sen jälkeen luettelo on säilynyt ennallaan karjataloustuotannossa tapahtuneista muutoksista huolimatta.

Työryhmässä keskusteltiin mahdollisuudesta kokonaan luopua kotieläinyksikkömääritelmistä, jolloin oikeus vuosilomaan saattaisi määräytyä yksinomaan erilaisten päätoimisuutta kuvaavien työajan laskentamenetelmien avulla. Kun joudutaan ratkaisemaan, onko henkilöllä ylipäättään oikeus vuosilomaan, tulisi arvioinnin perustua mahdollisimman objektiivisiin tekijöihin. Kotieläinyksikköedellytys on objektiivinen ja kohtelee kaikkia vuosiloman hakijoita samalla tavalla. Sen vuoksi sen säilyttäminen puoltaa edelleen paikkaansa.

Työryhmän mielestä kotieläinyksikköluettelo kaipaa ajantasaistamista, sillä uusimpien tuotantosuuntausten kuten strutsin- ja biisoninkasvatuksen osalta kotieläinyksiköitä ei ole lainkaan määritelty. Tarpeellista olisi myös arvioida, ovatko määritelmien sisältämät kotieläinmäärät keskenään oikeudenmukaisessa suhteessa. Esimerkiksi hevostalouden harjoittajat ovat arvostelleet kotieläinyksikköiden määrittelyä hevos-tiloilla. Lisäksi olisi aiheellista arvioida, vastaako lomaoikeuden edellytyksenä olevien kotieläinyksikköiden vähimmäismäärä nykyistä käsitystä päätoimisesta karjataloudesta.

Koska muutokset kotieläinyksikköjen määrittelyssä aiheuttavat muutoksia oikeudessa saada vuosilomaa, niiden tulisi perustua alan asiantuntijoiden tekemään selvitykseen eri eläinlajien hoitamisen vaatimasta työmäärästä.

Työryhmän mielestä vuosilomaoikeuden saamisen yhtenä edellytyksenä tulisi jatkossakin olla kotieläinyksikköjen vähimmäisrajan täytyminen.

Kotieläinyksikköluettelo kaipaa ajantasaistamista. Kotieläinyksikkömääritelmien oikeudenmukaisuutta sekä vuosilomaoikeuden perusteena olevaa yksikköjen vähimmäismäärää olisi aiheellista arvioida uudelleen. Luettelon uudistamisen tulee perustua asiantuntijoiden tekemään selvitykseen eri eläinlajien vaatimasta työmäärästä.

8.3. Lomitusrengastoiminnan edistäminen

Lomitusrenkaalla tarkoitetaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa epävirallista yhteelliittymää, joka koostuu paikallisyksikön palveluja käyttävistä tiloista. Näiden tilojen lomituksista huolehtimaan on nimetty paikallisyksikön palveluksessa oleva yhteinen lomittaja, joka yleensä hoitaa vain vuosilomalomituksset ja mahdollisesti lyhytaikaiset sijaisavut. Pitkäaikaisiin sijaisapuihin hankitaan lomittaja useimmiten renkaan ulkopuolelta, koska muutoin renkaan normaali toiminta häiriytyisi. Toisaalta renkaan lomittaja voidaan joissakin tilanteissa siirtää tarpeen vaatiessa lomittamaan

myös renkaan ulkopuolelle.

Yhteen lomitusrenkaaseen kuuluu tavallisesti noin 4 - 5 tilaa. Lomitusrenkas pitää yleensä muutaman kerran vuodessa kokouksia, joihin osallistuvat myös renkaan b-mittaja sekä paikallisyksikön hallintohenkilöstön edustaja. Kokouksissa sovitaan kunkin jäsenen loma-ajankohdat.

Lomituspalvelulaissa ei ole säännöksiä lomitusrenkaista, mutta toiminnalla on pitkät perinteet osana lomituspalvelujen käytännön toimeenpanoa. Nykyisin lomitusrenkaita on yhteensä noin 1 400 – 1 500 ja niihin kuuluu noin 6 000 tilaa. Lomitusrenkaiden yleisyys vaihtelee paikallisyksiköittäin. Joillakin alueilla niitä ei ole juuri lainkaan, kun taas enimmillään niihin voi kuulua jopa 60 - 70 prosenttia vuosilomaan oikeutetuista maatalousyrittäjistä.

Lomitusrengastoiminnasta saadut kokemukset ovat työryhmän käsityksen mukaan pääosin myönteisiä. Toimintaan liittyy ainakin seuraavia etuja, joiden vuoksi sitä olisi syytä edistää:

- Lomitusrenkaaseen kuuluvien tilojen yrittäjät haluavat useimmiten pitää hyvää huolta tutuksi käyneestä ja ammattitaitoisesta lomittajasta, johon he luottavat. Tämä voi heijastua esimerkiksi pyrkimyksenä kiinnittää tilan työoloihin ja työturvallisuuteen enemmän huomiota kuin siinä tapauksessa, että lomituksia hoitaisivat niin sanotut kiertävät lomittajat.
- Rengaslomittajat ovat useimmiten hyvin motivoituneita työhönsä, kun lomitettavat tilat ja yrittäjät ovat ennestään tuttuja. Hyvä työmotivaatio auttaa lomittajaa jaksamaan työssään.
- Myös opastukseen käytettävä aika jää vähäisemmäksi, kun lomittaja tuntee tilojen työmenetelmät ja hoidettavat eläimet entuudestaan.

Lomitusrengastoiminnan varjopuolia ovat toiminnan haavoittuvuus esimerkiksi b-mittajan sairastuessa sekä se, että lomittajan sitoutuminen renkaan toimintaan voi joskus mennä liian pitkälle esimerkiksi niin, ettei hän tohdi kieltäytyä työskentelmästä renkaan tiloilla edes vapaapäivinä.

Työryhmä pitää uusien lomitusrenkaiden muodostamista ja olemassa olevien renkaiden toiminnan kehittämistä kannatettavana. Se voisi parhaiten tapahtua Melan antaman ohjauksen ja neuvonnan avulla. Melan tulisi laatia suositusluonteiset menettelytapasäännöt, joiden pohjalta paikallisyksiköt voisivat soveltuvin osin järjestää omaa toimintaansa.

8.5. Paikallishallinnon kehittäminen

Lomituspalvelujen toimeenpano paikallistasolla on hoidettu Melan ja kuntien välisen toimeksiantosopimusten pohjalta vuoden 2000 alusta. Aikaisemmin lomituspalvelujen järjestäminen kuului kuntien lakisääteisiin tehtäviin. Paikallishallinnon uudistamisen tarve nousi esiin 1990-luvun keskivaiheilla. Yhtenä syynä oli se, että b-

mituspalvelujen paikallishallinto oli paikoitellen pirstoutunut liian pieniin yksikköihin, kun maatalousyrittäjien määrä oli supistunut nopeaan tahtiin. Lisäksi lomituspalvelujen tarve oli jakautunut epätasaisesti maan eri osiin.

Kuntien ja valtion välisen tehtävien jaon uudelleen arviointi ja kunnallisen itsehallinnon vahvistuminen aiheuttivat osaltaan tarvetta uudistaa lomituksen paikallishallintoa. Lomituspalvelujen ei enää nähty soveltuvan kuntien lakisääteiseksi tehtäväksi, koska palvelut suuntautuvat vain rajatulle yksittäiselle ammattiryhmälle ja koska ne rahoitetaan kustannusperusteisesti valtion varoista. Kustannusperusteinen rahoitusjärjestelmä edellyttää valtion taholta tiukkaa normiohjausta, joka rajoittaa kuntien itsenäistä päätäntävaltaa.

Hallinnon uudistusta suunniteltaessa kävi ilmi, että suuri osa kunnista halusi edelleen jatkaa lomituspalvelujen toimeenpanoa, kun taas osa kunnista halusi luopua siitä. Tältä pohjalta uudistus toteutettiin niin, että lähtökohtaisena tavoitteena oli lomituspalvelujen toimeenpanon jatkuminen kuntaorganisaatiossa. Kuntien tuli kuitenkin voida itsehallintoonsa kuuluvana asiana päättää siitä, haluavatko ne ottaa tehtävän hoitaakseen Melan kanssa tekemänsä toimeksiantosopimuksen perusteella. Melan omien paikallisyksikköjen perustamismahdollisuus nähtiin tarpeelliseksi siltä varalta, ettei lomitusta jollakin alueella saataisi tarkoituksenmukaisella tavalla järjestymään toimeksiantosopimusten pohjalta. Toistaiseksi tällaista tarvetta ei ole ollut. Mela on solminut toimeksiantosopimuksen 239 kunnan kanssa, jotka toimivat lomituksen paikallisyksikköinä ja hoitavat lomitusten toimeenpanon koko maan kattavasti.

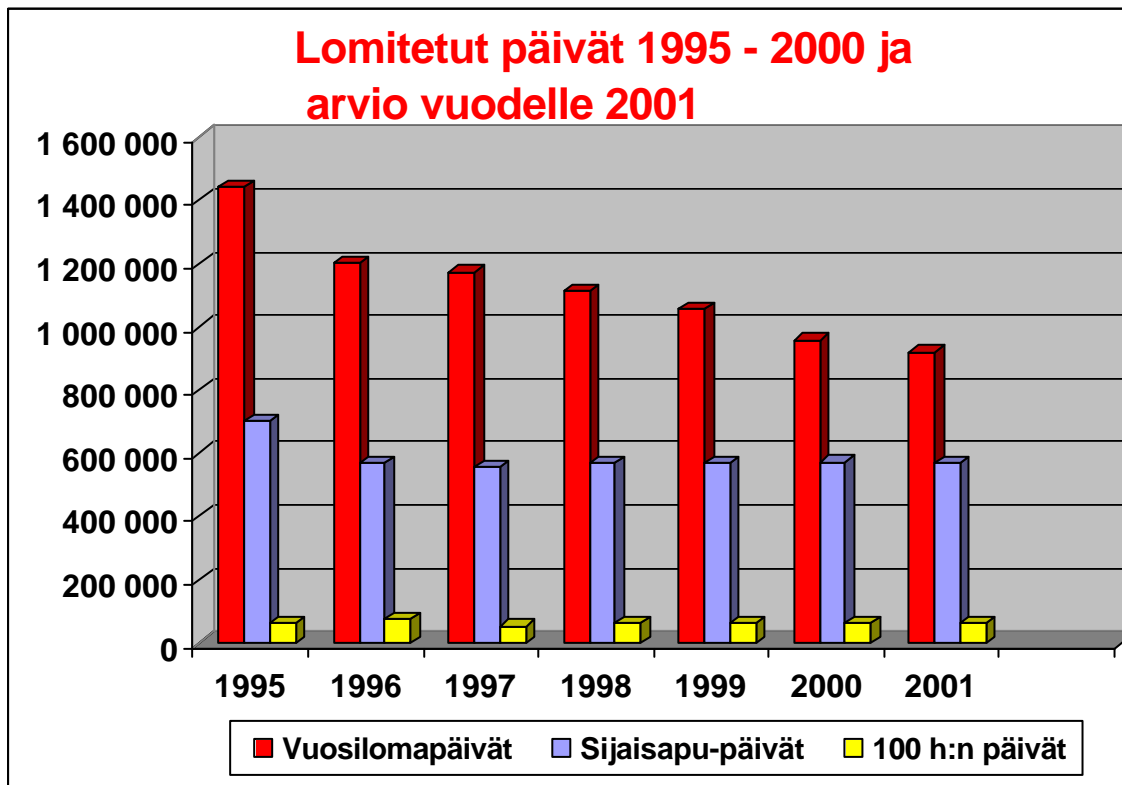
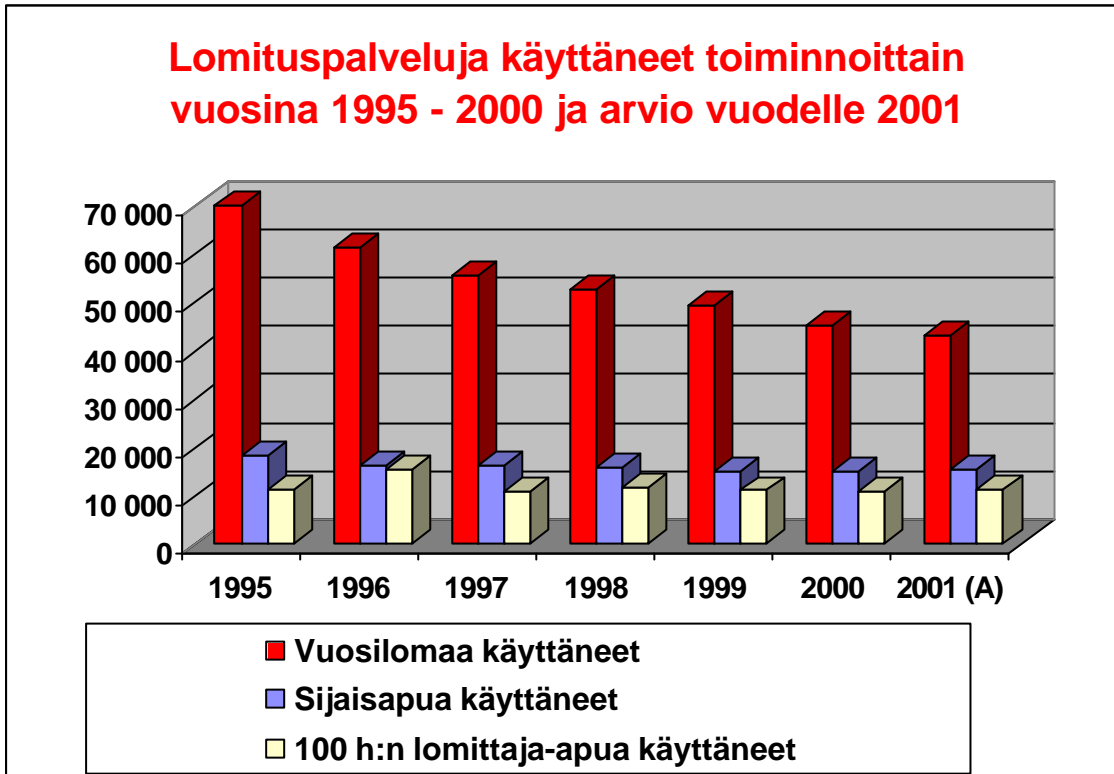
Koska Melalla on kokonaisvastuu lomituspalvelujen toimeenpanosta, sen tulee huolehtia siitä, että lomituksen paikallishallintoa hoidetaan riittävän suurissa yksiköissä. Silloin palvelut kyetään järjestämään mahdollisimman joustavasti ja hallinto- ja työnjohtotehtävistä voidaan huolehtia asianmukaisesti. Käytännössä on osoittautunut, että toiminta on parhaiten pystytty järjestämään sellaisissa paikallisyksiköissä, joissa lomitettavien päivien määrä on noin 10 000 – 15 000 vuodessa ja palveluja käyttävien maatalousyrittäjien määrä noin 300 – 400. Hallinto- ja työnjohtotehtävien asianmukaisen hoitamisen kannalta olisi eduksi, jos yksiköt olisivat niin suuria, että päätoimisia hallintohenkilöitä voisi olla vähintään kolme.

Työryhmän käsityksen mukaan kuntien toiminta lomituspäivien määrän kasvattamiseksi on varsin hyvin täyttänyt sille asetetut odotukset. Melan omien paikallisyksikköiden perustaminen ei edellekään ole perusteltua muuta kuin viimesijaisena vaihtoehtona siinä tilanteessa, ettei lomituspäiviä saada muutoin järjestymään. Työryhmä ei tässä vaiheessa pidä tarpeellisena Melan omien paikallisyksikköjen asettamista edes kokeiluluontoisesti.

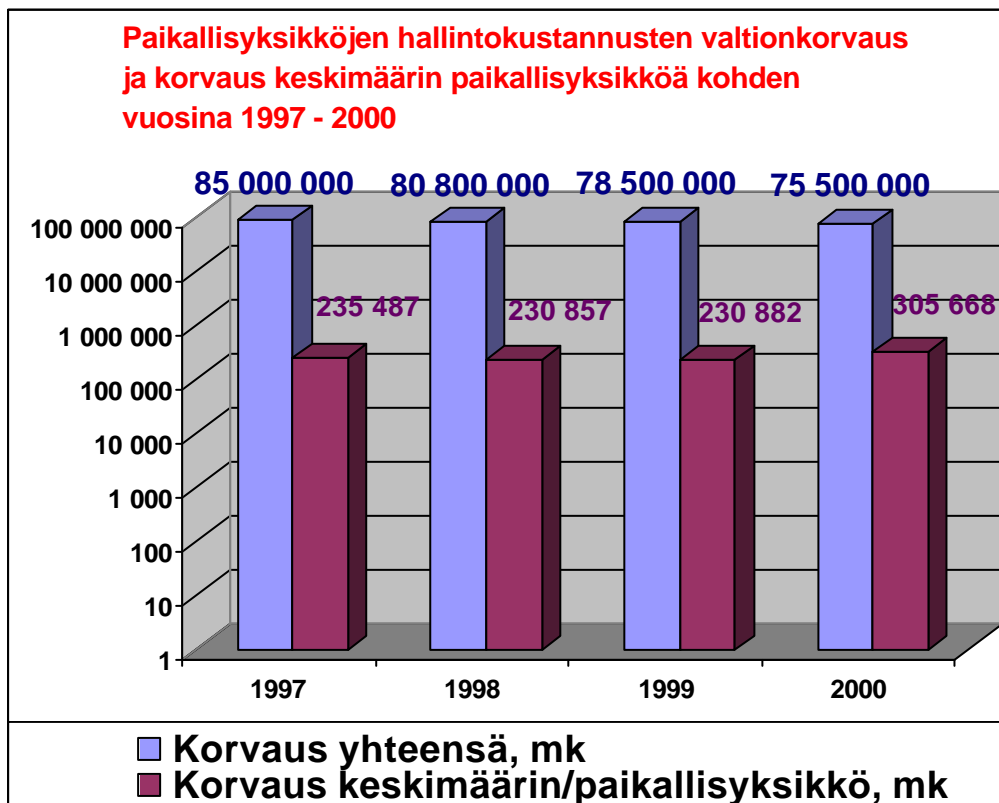
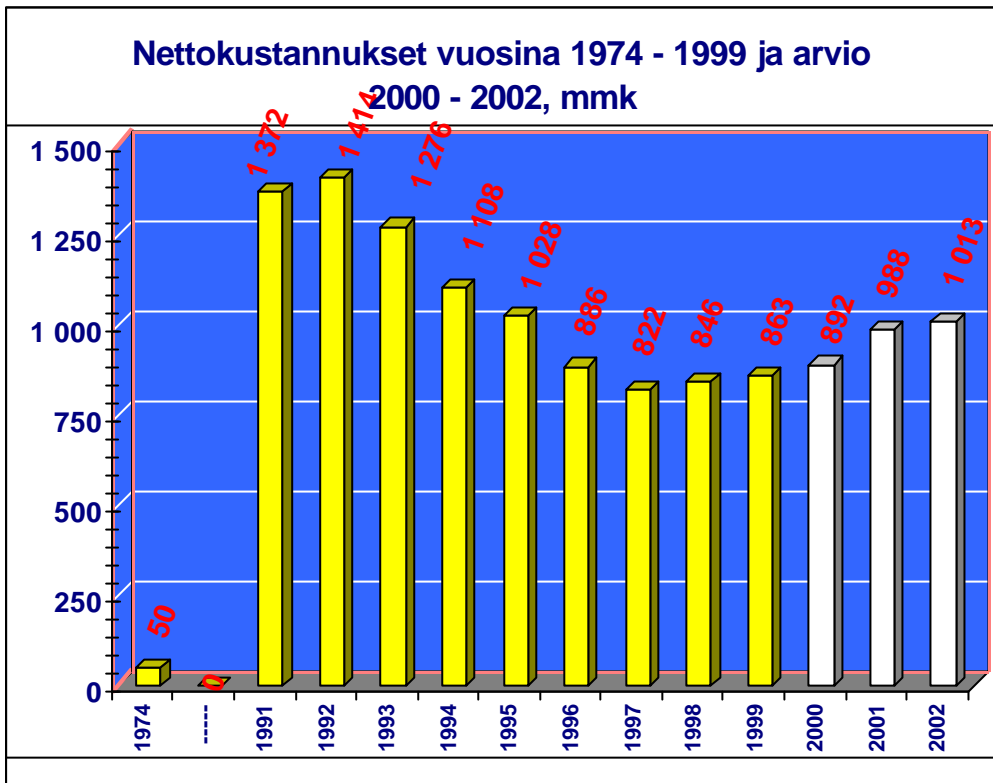
Lomituspäivien määrän kasvattamiseksi ja joustavuuden lisäämiseksi paikallisyksiköitä tulisi edelleen yhdistää. Hyvälle hallinnolle asetetut edellytykset voidaan täyttää silloin kun lomituspäivien lukumäärä on vuositasolla noin 10 000 - 15 000 päivää, mikä mahdollistaa vähintään kolmen päätoimisen hallintohenkilön palkkaamisen. Maantieteellisistä

syistä ja muista paikallisista olosuhteista johtuen paikallisyksikkö voisi olla myös edellä tarkoitettua pienempi. Tavoitteena tulisi olla, että paikallisyksiköt täyttävät edellä mainitut edellytykset viimeistään vuoden 2004 alusta lukien. Paikallisyksikköjen yhdistämisen tulisi tapahtua Melan johdolla siten, että paikalliset olosuhteet otetaan mahdollisimman hyvin huomioon.

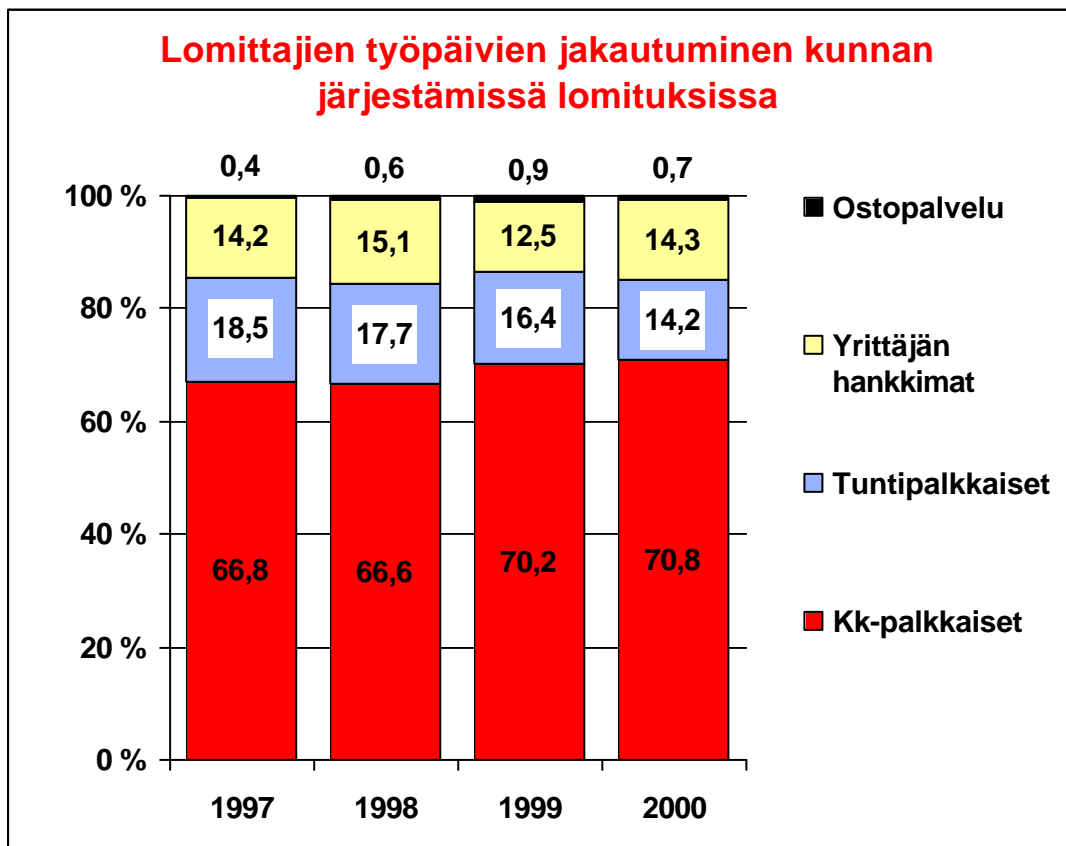
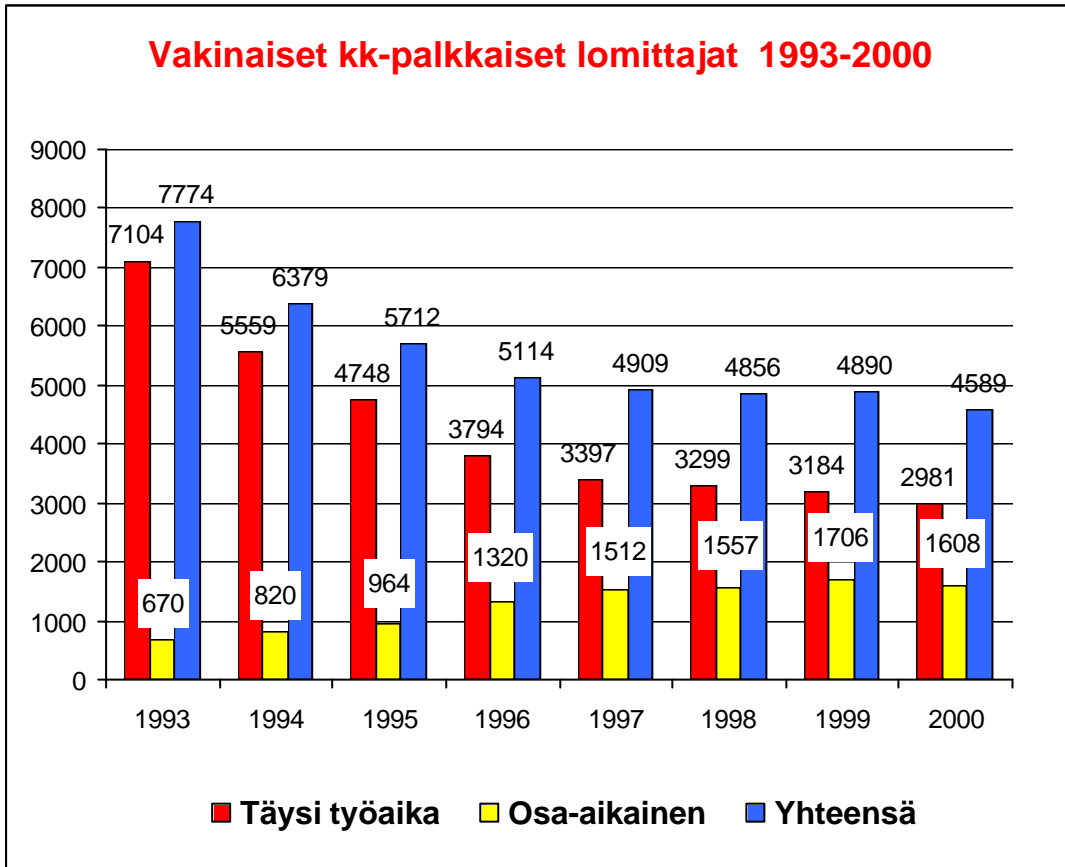
Mela 13.06.01

Mela 13.06.01

Mela 13.06.01

Mela 13.06.01

